

stebel, kadar dorastejo in so že dosti močne, dobil na leto 30 centov kerme — in to je že kaj!

Ker je dežen ali beršt zlo košat, ga je treba po sežnji (klaftri) saksebi saditi, in perje je treba smukati, preden terdo prihaja. Da ga več dobiš, pognoji zemljo, še bolj zato, ker dežen več let na istem prostoru ostane; zavoljo tega jo boš tudi dobro opravil, ako vsako leto vsako steblo obložiš z dobro podelanim gnojem.

Samo to ne bo gospodarjem po volji, da se mora eno leto čakati, dokler začne dežen roditi: ako vseješ dežna letošnja spomlad, ti bo kalilo seme še le čez leto in dan, namreč drugo spomlad, pa kdor čaka, pričaka lepo kermo. Za to ga sejejo radi tako, da ga en del vsejejo mesca kimovca, drugi del pa mesca svečana.

Vsaki gospodar ima gotovo blizo hiše kak prostor, ki mu ne donša nobenega dobička; naj tedaj ta prostor globoko izorje, pognoji in potem vseje dežna kakih 10 do 20 stebel; pa bo imel pri roki 30 do 50 centov kerme. To je pač lepa reč!

Seme deženovo prodajajo vsi imenitniši semenarji, posebno pa Karl Mayr v Peštu. *) „Gosp. list.“

Gospodarska skušnja.

(Podgane pregnati), ki so dostikrat gospodarjem velika nadloga, svetuje francozki časnik „Globe“ nek gotov pa popolnoma nedolžen pomoček: namreč navadno ali vinsko rutico (Garten- oder Weinraute, Ruta graveolens), ktera naj se posušiti dá in potem v šopičih sèm ter tjè po skednjih ali žitnicah obesì. Pravijo, da podgane kmali pobegnejo, kadar rutični šopiči sèm ter tjè visijo. — Da je rutica nedolžna reč, je gotovo, — ali pa tudi tako gotovo pomaga kakor „Globe“ pravi, se bo treba še le po skušnjah prepričati. — Ravno ta časnik terdi, da čebulja in seno kmali po košnji prežene žitnega mōla.

Naturoznanske čertice.

Solnce.

Kraljica na nebu, ki našo zemljo osvetljuje in greje, in ktera se našim slabim očem kaže kakor kugla, ki v presredji le čevelj ali 12 pavcov meri in se nam naj večja zdi 1. prosenca ali januarja, najmanja pa 2. malega serpana ali julija, je pervakinja izmed vseh planetov; ona je srednica neizmerne sveta, v katerem se, kolikor nam je dozday znano, 28 planetov, 21 lun in sto in sto tisoč repatih zvezd in asteroidov suče po neskončni modrosti Stvarnika nebes in zemlje. Na njo so po skrivnostni navlečni moči vezane vse druge stvari na nebu z našo zemljo vred; ž njimi vred dela ona veliko državo, v kateri veličastno kraljuje, pa ne, da bi sebično gospodarila, ampak da vse pod svojim milostnim krilom ima in jim je dobrovoljna mati.

Da pa solnce zvonec nosi med vsemi njemu podložnimi svetnimi stvarmi, izvira od tod, ker jih na veličini in masi presega vse. Masa njena je namreč 720krat večja kakor vseh drugih stvari njene verste. Zdi se nam solnce sicer ne veliko večje memo lune, al to izvira od veliko večje daljave od nas; luna je od nas le 51,800 milj dalječ, srednja daljava solnca od zemlje pa znaša 20 milijonov in 682,440 milj. Koliki razloček!

Če po tej daljavi in njegovi dozdevni velikosti prerajtamo solnčni pravi premernik, ga najdemo, da je tolikšen,

*) Naša kmetijska družba ga bo skusila berž dobiti, in če ga dobi, ga bo rada dala vsem, ki ga bojo hotli poskusiti. Hvala je tolika, da mora vsakega gospodarja mikati po ti klaji. Če le ni več hvale kakor prida. Al vse skušajmo; kar je dobro, obderžimo! Saj tudi od koristnega mačjega repa (Timotejeve trave) pred 20 leti ni pri nas skor noben gospodar nič vedil!

Vred.

kot 112 premernikov zemlje, in po tej prerajtbi se vidi, da obseg njegov ali jedro njegovo presega zemeljni obseg za milijon in 409,725krat.

Da moremo to silno velikost solnca bolje zapopasti, mislimo si solnčno kuglo votlo, v njeni sredi pa zemljo z luno vred, in luno tako daleč od zemlje kakor je res. Solnce je zdaj tako veliko, da se luna ne le lahko v ti votlini okoli suče, temuč da še 42,900 milj prostora ostane od lune do solnčnega okraja.

Nasproti pa je snova ali materija, iz ktere je solnce narejeno, 4krat rahleja kakor je snova zemlje naše, in je po primeri le tako gosta kakor črni ali ebenovi les ali pa rujavi premog. Za tega voljo je solnce le 335,499 težji memo zemlje, ali, če bi solnce in zemljo vagali, bi na tisto stran, kjer vagamo zemljo, treba bilo 335,499 zemelj položiti, da bi odvagali uno stran, kamor smo položili solnce.

Preiskave na polji slovanske archaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

Kadar germi, rečejo slovenske matere svojim otrokom: „Bežite pod hram, otroci, da Taran balta-sekira na vas ne padne.“

Kadar je Prekmurec jezen, rad zakolne: „Da bi te zadela Taran balta-sekira!“

Kdor „Taran balto-sekiro“ pod streho ima, tega hram je obvarovan strelje. Kadar se je v vas živinska kuga natepla, je treba samo „Taran balto-sekiro“ v vratni stožer zapičiti, in kuga bode pobegnila iz vasi. S „Taran balto-sekiro“ lahko v boji vsako glavo na prvi mah posekaš. S „Taran balto-sekiro“ si lahko dežja sprosiš, ako jo trikrat prek visokega doba veržeš.

Ljudi, kateri v bajo (copernijo) verujejo, na veliki četertek po njivah iščejo „Taran balte-sekire.“ Pravijo, da, kadar germi, pade s černih oblakov na zemljo, in zleti tako globoko v zemljo, da bi človek imel 7 let kopati, preden bi do nje prišel. Al čez sedem let sama pride na svetlo iz globoke zemlje, in srečen, kdor jo najde! Černe šole dijak jo je nekđaj našel in svoji materi dosti dojeva pripravil. Krave so močno vimjale, in vsaka je dala vsaki večer vedro mleka.

Al enkrat je odjahal na pozoji (zmaji, lintvernu) v oblake, in vkradla mu je „bela žena“ sekira. Od one dôbe ni bilo več sreče pri hiši.

Toliko sem zvedel o moči „Taran balte-sekire.“

Kaj bi utegnila ta „sekira“ biti?

Arjanski (indoevropski, indogermanski) narodi so častili Boga groma in bliska. Indi so ga imenovali Pardžanjas. To ime se ujema s slovensko-litevskim: Perkun-om — Perkunas-om: imenom za božanstvo groma in bliska.

Pardžanjas pomenjuje po Pottu: „Der ringsum Erzeugende“, *) ker tudi grom in blisk pospešujeta rodovitnost zemlje.

Al bog groma in bliska ima še druge imena, ktere so nastale večidel ali po blesku in svitu bliska, ali pa po glasu in ropotu groma.

Tako se je pri starih Slovanih tudi bog groma in bliska velel Perun po učenem J. Grimmu od perem = ferio. Nemci so ga imenovali Thor, in to priime J. Grimm stavlja k imenu Taranis, kakor se v Vêdah Indra, indiški Jupiter veli, in h keltskemu Taran, Taranuk, tako so Kelti imenovali boga groma in bliska.

*) Obširnše o tem se more brati v mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius“ v Mittheilungen des historischen Vereins für Krain. Pis.

J. Grimm si prizadeva dokazati, da so se po prelazi glasnika *p* v *k*, kateri prelaz se res v arjanskih jeziki nahaja, in glasnika *k* v *t*, kakoršno zméno tudi najdemo v indogermanskih jezikih, *) nastale oblike Taran, Thor, Perun, Kurun ¹⁾ in geršk *Κεραυρος*, der Donnerkeil.

Vse to je res, al arjanski jezici imajo še drugo prav prikladno koreniko za razlago poznamovanj Taranis, Taran, Taranuk, Thor; in ta je tar = tarem, schlagen, brechen, poltern, in Taran toraj pomenjuje to, kar Perun, feriens, tundens, iciens, der treffende, schlagende, polternde, schallende.

Da so boga groma in bliska stari Slovani tudi pod imenom Taran častili, poterjuje napis na rhetranskem božanstvu: Taran, dalje lastne imena oseb in krajev Taran, Teran, Taranovo itd. (glej časopis Krok, II, 379).

Zloževnica slovenska: „Da bi te zadela Taran balta-sekira“ se torej ujema s slovaškimi: „Paromisko po njem! Paromova gula, strela, skala tē zabila! Parom tē trēstal!“ itd.

Pa kaj ima sekira v rokah boga groma in bliska opraviti?

Znano je, da bog groma in bliska ima kamen, kroglo, tako indiški Indra svoj ačman = akmen, po prestavi: kamen (glej Rigvéda I, 18, 1, 9.) litevski Perkunas svoj aszmū, nordiški Thor svoj hamar in gerški Zeus svoj akmon (Hesiod Theog. 722). — Al kako pride sekira v njegove roke? Ne samo špičasti kamen ačman, aszmu, akan, vokan ²⁾ „die spitzige Felsenzacke“ je služil bogu bliska in groma v mitologiji indogermanskih narodov za poznamek bliska in groma, temoč tudi kij in kladvo „Keule und Hamer.“ To kladvo se je velelo pri Škandinavih mjölnir, od korenike mal, con-tundere, conterere, in po J. Grimmu odgovarja besedi mjölnir slov. mlnja, blisk, serbsk. munja, staročeski: m'ln', „quod conditur, quando cadit de coelo“, toraj: Donnerstein, Donnerhammer, Donnerkeil, (Mater Verbor s. v) primeri slovenski malj, Hammer, malin, melin, Mühle, prav za prav: conterens, contundens instrumentum, das Zermalmende, Zerbrechende, Zerschlagende.

Razun špicastega kamna, kamnenega kija in kamnenega malja, kladva najdemo blisk in grom v basenstvu arjanskih narodov simbolovana pod podobo sekire ali balte: Indiški Indra = Jupiter, Zeus, Thor, Thunnar, Perkun, Perun, Taran tolče oblačne velikane in stramore z orodjem drugan = drog, tudi vadžra „ein knottiger Stock.“ Tej besedi odgovarja po zvočnih ali glasniških postavah slov. bakla, baklača, ein knottiger Stock. Pa tudi sekiro mu pripisujejo. V Samavédi ³⁾ stoji po Benfeyevi prestavi: „Der sonder allen Schluss sein Beil, bevor er

auf den Nacken (Vritras), schlägt, festmacht — der schätze-reiche — vielen Theure, und das gestumpfte wiederwezt.“

Tudi nordiški Thor ¹⁾ kolje s sekiro velikane, in da jo je tudi slovanski Perkun — Taran imel, pričujejo povesti o Taran balti — sekiri.

„Taran balta — sekira“ je na enem kraji bila sekira, na drugem čekan ali čekič*) (Hammer). Orodje je toraj imelo križevo podobo, zato kranjska pri-slovica: „Križem baltič“, katero nam je naš slavni Po-ženčan priobčil.

Tudi orodje nordiškega Thora imenovano mjölnir je imelo križevo podobo. ²⁾ Sekira je toraj bila posvečeno orodje, in sadaj zapopadamo, zakaj so bile imena CEPIN, TAPVR, TAPON, ktere nahajamo na no-renskih rimsko-slovenskih kamnih, tako omiljene.

(Dalje sledi.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

Kar smo potovaje vidili, je dosti lože drugim povedati, kakor to, kar smo si potovaje mislili.
Arthur Schopenhauer.

I. Pismo.

Dragi stric Bercko!

Ker ste me želeli pri sebi imeti dva cela mesca, da bi prav po domače kremljala o starih boljših časih, sem se že napotil proti iztoku v blaženi Verbovec, — al baba Vida me je gnala proti jugu.

Saj se še, dragi stric, dobro spomnite babe Vide. Babica Magda je nama večkrat pravila o njej, da, kadar je še ona živela, je bilo malo bolnih, ker Vida je ozdravila vsakega; ona je nek poznala vsako zel in vsako štupo, vedila je več kakor vsi homeo- in alopatkarji. Baba Vida pa je pobegnula daleč na nek morsk otok, ko so ljudje začeli juho srebati, piščance pražiti, kavo piti, — in zato je toliko bolezin sedaj od počasnega volčeca, kateri postopače napenja, do berze kolere, ktera človeku skoro ne dá časa, da bi si culico zvezal za pot prek božjega stolca k starim očakom.

Baba Vida je ozdravljala vse le z vodo; zato sem tudi jaz se podal k bistri Savini. „Kaj tudi Ti si bolan, dragi moj unučič?“ — bote Vi, preljubi moj striček Bercko, žalostno me prašali. Da, da! bolan sem, hudo bolan, in sicer me boli serce zavoljo napak devetnajstega stoletja, boli me glava od samega premišljevanja čez veliko zgubo starih dobrih časov. „Glejte starokopitneža!“ — bote mi oponašali. — Oj staro kopito, da bi te še imel, na katerem mi je črevljar perve škornje napravil. Kako močno so stare škornje držale in kljubovale mokroti in blatu in — kak dober kup so bile!

Pa pustimo tožbe, — saj slavni pesnik poje:

Wir leben! unser sind die Stunden!

Und — der Lebende hat Recht.

Perve dni mesca horvatskega kolovoza sem se podal tudi jaz, dragi stric, na kolovoz in sicer železni. Bistri čerško z imenom „Triglav“ me je peljal proti stari Celeji. Herzal je veselo in žvižgal si kakor Talijan, kadar na suhi polenti ima še želvo, — saj je vlekel slavno dete verbovsko.

Na železnici človek hitro dalje pride, pa si tudi hitro dosti skusi. Posebno človeka zdravih jeter veseli družba, v kateri se peljá. Meni nasproti je sedel visokoučeni profesor rimskih pandektov. Visoko čelo in velike očalnice kakor plužne kolesca (stric! le malo manjše so bile), so pričale, da je ta mož važen ud v republiki učenih. Berž ko zine, mu poznam hitro po kljunu, da je iz dežele intelligencie, kjer žolti pesek valja slavna reka, iz ktere mi

¹⁾ „Zeitschrift für deutsche Mythologie“ II, 296. III, 105 itd.

*) Besedo čekan, čekič, der Hammer, poznamo še na Štirskem, tudi Horvati jo imajo, Rusi pa čehonja = zabijanka.

²⁾ „Heimskringla, Hakonar Godasaga“ XVIII.

*) Benfey v svojem „Griech. Wurzellex.“ Pott v svojih „Etym. Forsch.“ Bopp v svoji „Vergl. Gramm.“, in drugi učeni jezikoslovci so več takošnih besed na svitlo spravili, kjer se *k* zmenjuje s *p*; primeri vediško: aču, konj, nemšk. ehū, kelt. ehū, italški epus, zato epona, konjska boginja, gerški *πυραμος* = *κρυαμος*, česki: kaprad, křepelka, slov. praprot, prepelka, kroz in proz, přez, polsk. kien, slov. pěn truncus, slovašk. klzki slov. sklizki in plzki, lat. jecur in slov. jetra, slov. cipote in cikote, die Schienbeine, zato horvatski cipelar = črevljar. V kranjskem narečji se najde tudi zmena glasnikov *b* in *g*. Večidel čuješ iga za iba, die Palmweide, primeri βοῦς, bos, in sansk. gô, gaus, sansk. dživ in giv in gerško βίος itd. Kakor se zmenjujeta glasnika *t* in *k*, tako tudi *d* in *g* primeri dlbok in glbok, dletva in gletva, dnarje in gnarje, dnešnji in gnešnji.

¹⁾ Beri izverstni spis J. Grimmov: „Ueber die Namen des Donners“. Berlin 1857, bei Dümmler str. 8 itd. ²⁾ O gromskem kamnu, gromski skali glej moj gori omenjeni spis: „Ueber den Gott Jarmog“, dalje J. Grimm „Mythol.“ stran 164. 1174. ³⁾ Samaveda ed. Benfey I, 3, 2, 1, 2.

vodo ali z jesihom okisano ali z okladki kislega zelja in takimi hladivnimi zdravili zatreti, prestopi prisad ali vnetje v drugo bolezen, namreč poprej vneti deli začno se gnjiti ali celo gnjiti. V takih okoljstvih so na Českem in Marskem marsikaj skušali, nekteri so gnjile dele mazali s hudičevim oljem in jih tako sožgali, potem pa jih z vodo dišečih rož spirali; drugi so s klorovim apnom jih potresli in jih prav dobro opravili. Najbolje pa sta se poterdila rudeči precipitat in kupreni vitrijol; vsakega v prah zmletega in v apoteki skupaj zmešanega so vzeli po 2 kvintelja za vsako bolno živino in polovico enkrat potresli na gnjilo rano, polovico pa drugi pot. Dopisnik v „Allg. Land- und Forst-Ztg.“ terdi, da je ta štupa vselej pomagala.

Gospodarska novica.

(Govejo živino hitreje spitati ali odebeliti svetuje cesarska kmetijska družba v Parizu, naj se pitani živini dlaka ostriže. Gospod L. Ivart, general-inspektor cesarskih ovčarij terdi, da ostrižena živina raji je in da ji vse bolje tekne. Gosp. B. Magne, eden najimenitnejših živinorejcev pravi, da vsi njegovi voli, ki so premije prejeli, so bili ostriženi, — da ostrižene ovce se dajo hitreje spitati od neostriženih, in da je dobro teleta striči, dokler so še prav mlade. — To nam je čisto nova novica! Ker živino ostriči ne prizadene posebnih stroškov in tudi ni preveč zamudno, naj skusijo tudi naši gospodarji pri pitani živini to. Ker veljavni možje po svojih lastnih skušnjah to priporočajo, menda ne bo prazno.

Kako se dá mleko v daljne kraje voziti, da dobro ostane.

Železnice so na svetu veliko pre naredile. Marsikaj je zdaj drugač kakor je bilo še pred malo leti. Kupčiji je železnica marsikod nove poti odperla. Kdo bi bil, na priliko, kadaj mislil, da bo ljubljanskega mleka iz Šiške in Dravelj zimski čas vsaki dan okoli 60 bokalov v Terst se peljalo! In vendar je zdaj taka. Tudi poleti so ga skušali Teržačanom voziti, pa medpotoma se je mleko večkrat skisalo, ker je pregorko bilo, in tako je menda nehala vožnja poleti. Čeravno nam železnica teržaška marsikter živež zdaj podražuje, ker se ga dosti v Terst speča (tako postavimo, bi morebiti še danes krompir po polgoldinarja mernik imeli kakor je bil od konca v jeseni, če bi ga ne zvozili sila veliko v Terst), moramo vendar, če ne gledamo zmiraj le na svojo mavho, kmetom privošiti da svoje pridelke boljše prodajajo. In tako nam je bilo tudi vseč, da smo v časniku česke gospodarske družbe brali, kako se dá mleko po železnici voziti, da se tudi dolgo pot dobro ohrani.

Ondi stoji zapisano sledeče:

Gospod Menard ima 50 milj nad Parizom, blizo Blois-a, velik hlev molznih krav, odkodar vsaki dan tudi poleti mleko v Pariz pošilja, pa se mu nikoli ne skisa ali sicer ne spridi.

Ravná pa tako-le:

Berž po molži vlijejo mleko v visoke pa ozke posode; polne posode te postavijo potem v merzlo studenico (Brunnenwasser), da se mleko hitro shladi do 9 ali 10 stopinj gorkote po gorkomeru R. Tako ohlajeno mleko se prelje v posode iz vlitega železa, ktere se potem tako zaklenejo, da mleko v njih klumpati ne more. Poleti se te posode še zavijejo v volnate plahte, ki so bile poprej v merzlo vodo pomočene. Tako gré mleko 50 milj deleč v Pariz, in tudi v najhujši vročini pride popolnoma dobro tje. — Naj tudi naši mlekarji, kteri pošiljajo mleko po železnici, ravnajo po Menardovem izgledu!

Preiskave na polji slovanske arhaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Ker so podobe sekir različne, tedaj tudi poznavanja, primeri štirskoslov. bradčka = starobulg. brad'v, serb. bradva, Zimmeraxt. Balta-sekira pa je bila ascia rostrata, Hammerbeil.

Vuk še tudi pozna v serbščini poznavanje balta = sekira, kakor se v njegovem „Rječniku“ najde. Al on je pristavil pri besedi balta zvezdico, in piše, da se redko govori. Brez dvombe je mislil, da je izposojena iz madjarskega jezika, v katerem balta tudi pomenjuje sekiro. Al Madjari so, kakor mnogo drugih besed, tudi to prejeli iz slovanskega jezika.

Beseda balta je lastina indogermanskih jezikov. Pri starih Medih so s to besedo poznajali kopje: „Παλτων μηδικόν τὸ ακόντιον.“¹⁾

Pri Persijanih je παλτων poznajalo „ζωανείνα“, Lanze, sulico: „ὁ Περσαι ζωανείνα παλτα ἔχοντες.“²⁾

Korenika balt izrazuje pomene: scindere, caedere, secare, zato je stvarila tudi poznavanja za kopje in sulico.

Takošnih gromskih maljev in sekir se po slovenskem Štirskem dosti najde. G. runski opat Ludevik Crophl pišejo v „Mittheilungen des histor. Vereins für Steiermark: „Der hochwürdige Pfarrhilfpriester Herr Franz Verbnjak aus Altenmarkt bei Fürstenfeld gab einige kurze Andeutungen über Steininstrumente (Steinkeile, Donnerkeile), welche besonders in den südlichen Gegenden der Steiermark sich häufig vorfinden sollen. Zwei ausgezeichnet schöne Stücke, das eine in der Form eines Beiles, das andere einem Spitzhammer ähnlich mit eigenem Stielloche, die der Redner bei dieser Gelegenheit aus seiner eigenen reichen Sammlung mitgebracht hatte, überliess er dem Antikencabinette des Joaneums mit dem freundlichsten Versprechen, die näheren Notizen über das Vorkommen dieser interessanten Anticaglien ehestens einzusenden.“³⁾

Germlavico so stari narodi primerjali tudi z bubnanjem, zato je gromski bog tudi dobil bubenj za atribut.

V Ritusamhari je po Boppovi prestavi od indijskega Zeusa-Jova Indra-ta pisano:

„Der Wolken lauthallender Schritt naht den Frommen ersehnt, wie ein König, der den Regen als feurigen Elephanten, den Blitz als Banner, den Donner als Trommel führt.“⁴⁾

Že v dosti starejših Vedah se grom z bobnjem primerja,⁵⁾ in tudi pri Germanih se je grom velel: Die rothe Trommel.⁶⁾

Letuvinki (Letti) imenujejo grom: debes bungotais,* der Himmelstrommler, nebes bunkotar.⁷⁾ Tudi slovenski otroci pravijo, kadar germi: Teren bunka.

Sadaj spet zapopadamo: zakaj na sekovskem kamnu nahajamo osebne imena: DVBNA in BVBNA.***) Dub je bilo sveto drevo Perkunovo in bubenj njegovo orodje.

¹⁾ Pollux I. 138. ²⁾ Henophon, Hellen. III. 4. 14. ³⁾ „Mittheil. des historischen Vereins für Steiermark“ 8. Heft str. 49. ⁴⁾ Ardžunas Rückkehr V. 23. ⁵⁾ Rigveda VI. 5. 2. 9. ⁶⁾ „Zeitschr. für deutsche Myth.“ III. 126. 128. ⁷⁾ Schwenk Mythol. der Slaw. str. 71.

*) V letuvinščini nahajamo čudovito prikazen, da se glasnik n zmenjuje z glasnikom d, toraj debes = nebes sansk. nabas. Tudi slovensčina ima to prikazen v čislju devet = devanti = sansk. navan zend. navan, goth. niun, lat. novem.

**) Rodbine Bubna živijo na Českem in Štirskem. Primeri zavoljo oblike: Verbná, Kertna, Hošna slov. osebne imena, sansk. Sušna, der Trokner.

Saj še slovenski otroci pravijo, kadar germi: „Nebeški atej bobnajo, bubnajo.“ Pri besedi Dubna bi mi utegnili Keltomani reči, da je beseda keltiška, iz dubn, profundus, goth. diup, starovisokonemšk tlof. cymriški: dwfn. Saj jo tudi v slovenščini imamo dlbok po izgovoru: dubok, dublina, dupina, dupla. Po izmeni glasnika *d* z glasnikom *g* gubsti = dubsti, tiefmachen, aushöhlen, dubljost, Tiefe itd.

Iz tega članka se sopen lahko prepričamo, kako važna je vsaka prislovica in vsaka neznana beseda, pa tudi kako neumno ravnamo, ako vse naše starine damo za ptuje veljati.

Kdo more terditi, da so stari Slovenci pred pokristjanjenjem bili brez svetih vež, brez božanskih podobščin, brez hišnega orodja, brez denarjev, brez bojnega orožja? Ali je čisto vse te reči megla popila, ker nekteri naših starinarjev samo keltiške in rimske ostanke nahajajo?

Ako niste mojih misli, da so že za Rimljana v Panonii in Noriku betve slovenskega naroda stanovale, pa presojte starine od 6.—8. stoletja po Krist., v katerem nam pisatelji izročujejo točne vesti o Slovencih. Ali niso Slovenci skoz 200 let, v katerih so še bili pagani, klanjali se bogovom, ali niso pestovali umetnosti mirú, se niso branili proti sovražnikom, niso orali, plužili, sekali, zidali? No! sadaj je vsaka podkova, vsak meč, vsak denar, vsak grob ali rimsk ali keltiški!! Pojte rakom žvižgat s takšnimi „logischen Consequenzen!“¹⁾ Kdor je ostroumno preiskaval kulturno zgodovino starih indoevropskih narodov, ta je prepričan, da so ti narodi že pred svojim ločenjem prestopili mejo barbarstva, in že iz Azije prinesli vero, ktere temelji so si ednaki. Sorodnih poznamovanj za rude (kovine, metalle) niso, kakor ostroumni Jak. Grimm (Gesch. der deutschen Sprache stran 8) prav opazuje, kodar kje prijeli po občenji, temoč to so znamenja, da so obče blago, in da so poznali vsi že v prvi svoji domovini srebro, železo, zlato, bron itd. Zato proti nekterim našim starinoslovcom učeni prof. dr. Weinhold*) prav opazuje: „Die Bronze ist in einer bestimmten Culturperiode das herrschende Metall gewesen ohne Rücksicht auf Völkergränzen, und durch sie allein lässt sich kein Grabfund einem bestimmten Volke zuweisen.“

Widukind²⁾ očitno terdi, da so severni Slovani molike delali iz brona (Erz) in zlata, da so rabili v boji sulico, meče, sekire, topore „securis bellica“, metavke (Wurfspiesse), lok, strelo³⁾ itd., in vendar mora biti vsak star črep iz zemlje izkopan keltiški**) ali rimski! — Iz ust naroda sem čul besedo metavka, Wurfspiess, od metati, werfen.

Mertve so sožigali in še dan današnji opominjajo kraji: „žarovišče, na žarovišču“ na staro navado. Pepel iz sožganega trupla so polagali v ročke, in jih pod mogilami postavljali, zato še sadaj toliko mogil, ktere stari letopisci imenujejo: „tumulos slavicales.“ Beseda mogila, po prestavi gomila, pomenjuje na ravnost: tumulus.⁴⁾ Večidel so mertve pokopavali kraj rek, bistrih potokov in kraj ribnikov, zato najdeš mogile kraj Mure pri Lipnici, pri Radgoni v občini Humski, od holm, hum, Hügel (ponemčeno Humersdorf), kraj nekdanjih ribnikov hočkih v vasi Razbanje = razbanje (ponemčeno Rosswein!!!) od bana, voda.

¹⁾ Dr. Weinhold v „Mittheil. des hist. Vereins für Steierm. 8. Heft str. 142.

^{*)} Ravno ta učeni mož je v gori omenjenih bukvah popisal stari grob v Strassengelnu blizo Gradca in ga spoznal za slovenskega.

²⁾ Widukind, III, 68. ³⁾ Sefr. 88, 122, 161, 168.

^{**)} Primeri lat. missile, od mitto keltisk. matera, Wurfspiess iz materit, scopum ferire.

⁴⁾ Glej Dobrowsky „Ueber die Begräbnissörter der alten Slawen, Abhandlung der königl. böhmisch. Gesellschaft der Wissenschaften“ 1786 str. 333 itd.

V emurečki fari na levem pobožji Mure so takšne mogile spet kraj bistrih potokov in jarkov¹⁾, in še vesi imajo po vodi svoje imena, kakor: Rečja ves, ponemčena v Ratschendorf, labuška ves, ponemčena v Labutendorf, od laba, labuta = svetla, jasna voda.

Pokopavali pa so mertve najrajši kraj vode, da so se pokopači ali sožigavci hitro lahko v vodi umili, ker dotikanje mertvih jih je naredilo nečiste. Tudi zato, ker so mislili, duša more čez vodo pred sodnika mertvih. Saj se je stražar na meji med tem in unim svetom sam imenoval Laton, Latov,⁷⁾ od lata, muža, česk. latovisko, kymriški: llaid, lutum, limus, viski: lathach, lutum, limus, gälski: lad, stagnum, starovisokonemšk letto, lat. lutum, litev: lietuva mokrota, močvirna, dež, staroindiški: ledja, lutum stagnum. Ker so si kazeni za pogubljenje mislili v lati (Sumpf, Pfuhl), zato v letovinskem (letiškem) jeziku beseda pekel pomenjuje mužo, ter je kaznitelj mertvih se po vsi pravici imenoval Latov, palustris.

Beseda lata je spet obče blago indoevropskih jezikov,^{*)} in Keltomani bodo mogli druge dokaze na svitlo spraviti, kakor samo keltiško besedo, ako hočejo panonske Latovčane pokeltiti. Rodbine Latom so živele še 16. stoletja na Kranjskem.

Jezikoslovne in zgodovinske drobtinice.

Vprašanje gosp. dr. Kluna v 52. listu lanskega leta me opomni več manjših reči, o katerih sem že kterikrat hotel pisati; denem jih tedaj skupaj.

1. Tudi Slovenci imamo nekatere posebne imena za večje okrajine po obliki ali podobi serbske Posavine. Pravimo Posavje za kraje ob Savi, in ljudi imenujemo Posavce; enako je Podravje, Pokolpje ob Dravi in Kolpi. Vendar imen po takošni obliki ni toliko. Več imamo tacih imen, kjer je za vodo in za stran ob vodi ravno tista bolj prosta oblika besede v navadi. Tako je Vipava, Pivka ime vode in okrajine, v manjši meri je Kokra, Bistrica, Šujca, Zala, Račeva za oboje veljavna beseda za vodo in za dolino, kjer tista teče. Sora je po enakem potok in dolina, pa le za malo daljavo od Rovt proti Žirém; zakaj voda, ki se bolj v ravnem imenuje Poljanšica, je pri izviru v Rovtah Sora ali Sovra imenovana, ravno tako, kakor una voda, ki prihaja od Sorice; blizo iztoka v Savo pa je vas Sora.

Po enaki obliki kakor Posavje, je tudi Podgorje, stran pod Gorjancami proti Novemu mestu; ravno tako tudi Zagorje, sicer manjša okrajina za Savo. Če pa ni za samo obliko vprašanje, ampak sploh za imena okrajin, jih imamo dosto; Bohinj, Tomin, Kras so zgol imena večjih okrajin, enako Bled za manjšo stran.

2. Sploh se kaže v imenih krajev, da je bil slovenski jezik iz začetka veliko bogateji posebnih oblik, kakor pa

¹⁾ Glej „Bericht des Dr. Krautgasser v „Mitth. des hist. Vereins für Steiermark“ VIII. Heft str. 167. ²⁾ Obširniše o božanstvu Latovu beri v mojem spisu: „Ueber den Gott Latovius“ v „Mittheilungen des hist. Vereins für Krain.“ Jänner 1858.

^{*)} Iz themata lata, lota se ima izpeljavati tudi ime postaje: ad Lotodos ali, kakor drugi prepisi itinerarjev imajo ad Latodas, Lotodas, pri Lotodah. Stala je ta postaja v dolini pred Konjicami, tam, kjer sadaj sv. Lorenc v Stranica. Lotoda, Latoda, po obliki kakor Jagoda, Loboda itd. pomenjuje močvirni, mužnati, mokri kraj, kar tudi je. Bližnja gora, izpod ktere dosti virov teče, se veli dobriška gora. Dobra je pri starih Slovencih pomenjevala vodo. Ze učeni naš rojak gosp. fajmošter Zalokar so to prikazen zapazili. Korenika je sansk. dabh, ire, slovenski doba die Zeit, als das Gehende, Fliessende, primeri rtu = artu, ertu v sanskritu Jahr, lat. ritus, slov. leto, iz korenike ar, er = ri. V sansk.: dabhar, dhabra, morje, ocean, keltisk: dobhar, pozneje pokvarjeno dwr, dur, dwfr, voda. Primeri na Koroškem: Doberla ves, ponemčeno Eberndorf, od staronemškega: ebar, Sumpf, Wasser, eber. Das Schammthier, primeri irsko: ebrach, lutosus. Pis.

naše. Vpisanih je družnikov še čez 11 sto; takih pa, ki so letnino za leto 1858 plačali, jih je — le okoli 400; to je rakova pot! Odkod to? sem se že večkrat popraševal. Morebiti, da se je družnikom premalo dajalo na leto? Pa soštel sem vse tiskane pôle in jih naštel še več kot 570, zraven še veliko napevov in podob; ne bom je daleč zabodel, ako rečem, da so v sedmih letih, to je, od leta 1852 do leta 1858 gospodi družniki dobili od društva 600 tiskanih pôl. Letnina znese za 7 let 21 fl. sr., toraj pride ena tiskana pôla na dva krajcarja tistim gospodom, ki so plačevali za leto 3 fl. sr.; unim pa, ki so plačevali za leto 1 fl. 30 kr. sr. letnine, stoji ena pôla le en krajcar. Številke toraj pričajo, da so se knjige dajale tako dober kup, kakor prodaja visoko c. kr. ministerstvo svoje šolske knjige.

Morebiti, da so pa knjige malo prida? Večidel so družniki duhovni in učitelji; tim vsem bi pa imele prejete knjige biti zlata vredne knjige. To mora vsakdo poterediti, kdor jih je v roke vzel in prebral.

Morebiti, da jih gg. družniki niso dobivali o pravem času? Perve leta, dokler so se razpošiljale po knjigarjih, so se slišale pritožbe, odkar se pa pošiljajo po pošti, se ni pritožila živa duša. — Odkod toraj, da naše društvo le hira in peša? Marsikaj bi mogel tukaj pregovoriti, — pa pustimo, kar je za nami, in glejmo rajše na to, kar je pred nami, in prevdarjamo: kako bi se dalo naše društvo na noge spraviti in krepko na nogah obdržati? Jaz povem svoje misli prav naravnost; ne gledam ne na pravo ne na levo, ampak povem, kar po svoji pameti našemu društvu za najboljše spoznam. Prosim lepo, da tudi drugi gospodi tako delajo, da naj se zmedena štrana razmota in nova osnova osnuje, da bo nam Slovencom vse na čast in srečo!

Po mojih mislih je dvoje potrebno:

- a) da se naše društvo prestavi na cerkveno polje in
- b) da se napravi družbena matica.

Naše društvo naj se prestavi na cerkveno polje; toraj je treba, da se društvo spreoberne v bratovšino in se mu pridobijo od sv. Očeta papeža odpustki; dalej da ga vsi premilostljivi škofi po Slovenskem: namreč preč. knezonadškof goriški, knezoškof ljubljanski, lavantinski in kerški, škof teržaško-koperški svojim vernim priporočevati blagovolijo; in slednjič, da se vsak gospod duhovnik, ki h tej bratovšini pristopi, po družbinskih postavah zaveže, vsako leto eno sveto mašo za žive in mertve družnike darovati.

Naj se napravi družtvena matica.

Letnino plačevati zabijo tudi naj prvi domorodci. To pričajo naše družtvene knjige. Toraj poskusimo tako, da zamore, kdor je volje, enkrat za vselej kaj plačati, in ostane družnik vse svoje žive dni. Morebiti da tako-le pojde: Kdor izroči našemu društvu 100 fl. avstr. velj., postane ustanovavec naše bratovšine, in dobiva od vsake družbinske knjige štiri iztise zastonj; kdor plača 40 fl. avstr. velj. enkrat za vselej, postane družnik perve verste, in dobiva tri iztise; kdor vloži 20 fl. avstr. velj., je družnik druge verste in dobiva dva iztisa; in kdor izroči 10 fl. avstr. velj., postane družnik tretje verste in prejme en iztis. — Kdor pa vendar le rajši letnino plačuje, naj plača vsako leto en gold. avstr. velj., in dobiva od vsake knjige po enem iztisu.

Bratovšina sv. Janeza Nepomucena na Českem, in sv. Cirila in Metoda na Moravskem ste tako osnovane, in — oh srečni bratje Čehi! — kako veselo se razvijate obe bratovščini! Po 2 — 3 tavžent jih pristopa novih družnikov vsako leto!

Poskusimo tudi mi tako, učimo se od svojih slavjanskih bratov, pred vsem pa učimo se od njih složnosti, edinosti, ljubezni. Ali smo rojeni ali na Koroškem ali na Kranjskem, ali prebivamo na Goriškem ali Primorskem — vse eno. Slovenci smo, bratje smo, ljubimo se in delajmo tudi po bra-

tovski: „Sloga jači, nesloga tlači!“ 4—5 let že hira naše društvo, še letos in — po njem je. Merliča od mertvih zbuditi pa je težava: naši bratje Slovaci na Ogerskem napravljajo društvo sv. Vojteha v ravno ta namen že delj kot dve leti, pa ni od njega ne duha ne sluha. Mi ga pa že imamo, obderžimo ga pri življenji, posebno, ko nam je prisjala toliko srečna doba. Naš premilostljivi knezoškof Valentin so družtvene odbornike prav ljubeznjivo sprejeli in obljubili jim naše toliko hvalevredno, koristno in potrebno društvo krepko podpirati. Blagovolili so prevzeti družtvene postave, pa djali so: „Pregledal bom postave in se z vami posvetoval, kako bi se dalo pomagati.“

Zatoraj Slovenci! približuje se našemu društvu boljši in prijazniši čas; nujte! Toraj zdramimo in zbudimo se. Govorimo in pišimo pogostoma od našega društva, da se oživi in postavi prav močno in stanovitno na noge!“

Tako „Slov. Prijatelj.“

Preiskave na polji slovanske archaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Gosp. Hicinger je temeljito dokazal, da je Praetorium Latovicorum tam stal, kjer je dnešnje Trebnje. Praetorium pri starih Rimljanih ni samo bil sedež praetoris peregrini „cujus non solum fuit exercitui praesse, sed etiam de peregrinorum caussis cognoscere.“¹⁾ Praetor je bil tudi sodnik, „juris civilis custos“ (Cicero „de legib.“ 3. 8.), in Praetorium ne samo taborišče, temoč tudi sodišče, palača, v katerem je Praetor, kot sodnik, stanoval (glej Cicero, Verres 2, 4. 28), in na sodnijo opominja tudi ime Trebnje. Kakor drugi stari narodi, tako so tudi Slovani imeli božji sôd (Gottesurtheil), in sicer sod ognja in vode „judicium ignis, judicium aquae.“ Sodba je tedaj pri starih Slovanih bila očiščenje krivice; zato se v „Libušinem soudu“ veli očiševna sodbena voda „svato-cudna voda“, „heilgreinigendes Wasser“, od staročeske besede cud, Reinheit, sansk. cudh, lustrari, purgari; v češčini srednjega veka: cudař, Bezirksrichter, cuda, Bezirksgericht,²⁾ prav za prav „Reinigungsort“. Kar pomeni cuda, cuditi, to pomenjuje tudi trebiti, zato: trebež = očiščen kraj; primeri „repo trebiti, zelje trebiti“; v cerkveno-slovensčini: trjeba, res idolo immolata, ein Reinigungsoffer, očiščivni dar; zato osebno ime na kranjskem rimsko-slovenskem kamnu: VOLTREIBVS = Voltrjeb, očiščiven vol, vol, kateri krivico darovnika trebi.

Praetorium je toraj spet prestava slovenskega imena Trebnje, kakor: „ad Publicanos“ = pri Blagovčanih,³⁾ v Blagovici, „ad malum“ = Jablanica, „ad pirum“ = Hrušica itd. — Gori sem rekel, da so stari arjanski narodi si pekel v vodi — v lati*)

¹⁾ Glej Cantelius „De republica romana“ str. 244. Cicero, Leg. 3. 3. 8. Liv. 3, 55. Cicero, Lael. 25. ²⁾ Obširnije o sodbah starih Slovanov poglej v knigi „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ von Šafařik und Palacky str. 99. ³⁾ Glej moj članek v „Novicah“: „Postaja ad Publicanos“ stran 310. 314. leta 1855.

*) Iz temata lata, latev je slovenska (po Gutschmannu) latavca, skleda, izviro: Wassergefäss; primeri analogično česko: bečva, serbsk. bačva od beča, bača, voda, jezero, muža; Bečva, ime moravske reke, Bačva, ime nekdanj mužnatega kraja, dalje česk. banj = ladjica, od bana, voda; primeri ime sela: Banjaloka = Wasserau, sumpfige Au na Kranjskem. Dalje cerkvenosl. panica, cisterna, sansk. panka, muža, got. fen, muža; pa tudi v cerkvenosl. in serbsčini: panica, lanx, skleda, in pa avis palustris. Sem spada rusko: Latok, lotok, Kahn, Mulde, dalje ime slovanske rečice Latorca v pomenu = keltiški rekam in mužam: Latera (stagnum, Plin. IX, 8, 9). Latis, (fluvius „Tab. Peut.“) Pervotni pomen poznamovanj za je-

— v muži mislili. To misel najdemo pri starih Indih, kakor njihove svete bukve Vede poterjujejo. V Rigvedi¹⁾ stoji, da je Indra hude duhe vergel čez 90 potokov. O mužnatem peklu pri starih Germanih sta Dietrich²⁾ in Simrock obširno utemeljito pisala; o enaki veri starih Slovanov sem jaz potrebne dokaze navel v svojem gori omenjenem spisu o bogu Latovu, Latonu, kterege je sam stari polski kronist Dlugosz s podzemeljskim božanstvom Plutom primerjal. Slovensko-panonski Latovčani so toraj utegnili svoje ime dobiti ali po mužnati legi svojih prebivališč, ali pa po častji božanstva Latova kaznitelja mertvih, kar je celó dosledno, ako premislimo, da mestu, v katerem je bilo Trebnje — cuda, in kjer je vladal božji sod, je najpristojniše častje boga kaznitelja vsake krivice.

Da spet na sekiro nazaj pridemo, moremo še vediti, da je sekira najljubše orožje starim Slovanom bila. Že gori smo čuli, o „securis bellica“ polabskih Slovanov. Ibn — Foszlan, Arabljan iz perve četverti 10. stoletja, piše o Rusih: Vsak ima sekiro, nož in meč pri sebi. Brez tega orožja ne boš jih nikdar vidil (glej Ibn-Foszlan, str. 5, versta 7).

Znano je vsem, da tudi naši Pohorci in Gorenci nikdar ne grejo brez sekire iz hiše, kakor tatranski pastirji zmiraj s seboj nosijo svojo valaško = pastirsko sekiro, sansk. vallyu, pastir, slov. Volos, Veles, Valis bog pastirjev in črede. Tako je tudi našim planinskim pastirjem sekira vsigdar tovaršica.

Preden pasklenem ta svoj spis, kateri gotovo bode jako zaunemal kritične poznatelje slovanskega starinstva, hočem še pozornost svojih čitateljev obrniti na slovenske grobne mogile.

Gori omenjeni Arabljan Ibn-Foszlan (str. 21) piše o starih Rusih, da so ruski zemljaci na vsacega umerlega imenitnega Rusa, potem ko so ga bili sožgali, nasipali mogilo, v sred nje pa postavili bukovo desko, na kateri je bilo ime umerlega, kakor tudi ime ruskega kralja urezano. Dokaza dovelj, da so stari Rusi umetnost pisave poznali.

Naš slavni Valvazor (Die Ehre des Herzogthums Krain IV, 567) omenjuje grobov (piše, da jih je čez tristo) na gori Belšici (Beuscheza), ktera mejí Koroško in Kranjsko. Grobni kamni imajo napise, katerih Medicinæ Doctor Johannes Baptista Petermann žalibog! ni izpisal. Je li še se ti grobi najdejo, in je li še tudi kamni tam ležijo? Kdo je junak in skoči na Belšico? — Utegnili bi se po slovenskih planinah še kakošni ostanki staro-slovenskih žertvenikov in božjih hramov najti; saj je Slovenec še v kerščanski dôbi rad po visokih gorah cerkve postavljaj. Boga groma so večidel častili po planinah na visokih gričih, zato se še tudi planine velijo po germiljavici, na priliko: Grmnik, ponemčeno v Griming, 7425' znana visoka gora na gornjem Štirskem blizo Idenika.³⁾ Ne samo nemška oblika imena te gore, temoč tudi imena bližnjih krajev, kakor Tauplitz = Toplice, ali pa Duplice, ker v dupli kraj leži, Gritschenberg od grič = berg, Zlem = Slem, Slemen (ktero ime ima več

zero, mužo, močvirno, je zmiraj voda. Primeri irsko: enach, eanach, palus, vediški: anna, voda, moravsk.: Hana, ime reke, Anas = Ens, ime reke. Po vodi so dobile posode svoje poznamovanja kakor hydria iz ὕδωρ, voder, vodrica iz voda, in gori imenovane besede: latavca, bečva, bačva, panica itd. Na doljnem ptujskem polji latavca = Milchsüssel, in skor po vsem Kranjskem latvica.

¹⁾ Rigveda ed. Rosen CXXI. 13. ²⁾ Dietrich „Zeitsch. für deutsch. Alterth.“ VII, 304—328. IX, 175—186. Simrock „Handbuch der deutschen Mythol.“ I. 164. ³⁾ Idenik ponemčeno Irdning = Idernik, od staroslov. ida, ider, Bergwald, zato ime Idria, pri starih Frygih ἰδῆ tudi ložnat breg. V sredovečnih pismih še se najde: Ydenich, Jedenike, Idenich (glej Muchar „Gesch. der Steierm.“ II. str. 75.

gor po Slovenskem), Döllach = v Dolah itd. poterjujejo, da je Grimming = Grmnik, Donnersberg. Tudi učeni J. Grimm je enakih misel („Mythol.“ str. 155). Kakor indiški Zeus — Jupiter Indra je bil bog moči, in se o njem pravi, da je z neizmerno močjo rojen „amitaudža adžajata“¹⁾ in se veli Čačipati = Sekopan, Čakra = Sekol*), — kakor se germanski bog groma Thôr veli: „fadir Thrudar“, oče moči, „thrudgr âss“, močni silni bog,²⁾ — tako se je tudi velel slovenski Perun, Taran: Jar, Jarina, Jarovit, Jaroslav, Jaromar, Jaromir **) = validus, validi nomen habens, valetudine, vi, fortitudine clarus. Ker vit izvirno to pomenjuje, kar škand. âss, lucidus, der Lichte, torej Jarovit = thrudgr âss. Pa kakor je indiški Indra tudi se častil kot pomočnik in branitelj življenja, zakona, obiteljev roda, doma, stanovališč, zdravja³⁾ in se velel zategadel Maghavan, der helfende, Sadaspati = Hauses-Herr, ad sada = sed v besedah: sedlò = selo, Wohnung, Wohnsitz, tak tudi slovenski Perun, zato imena: Mogimar, Magur, Mogit, Mogius, Mogirus, ktere polatinčene najdemo v Adjutorinus, od magam, adjuvo, helpe; — celo v Petuji na Štirskem je viditi rimsk kamen z napisom: IARMOGIO augusto sacrum. IARMOG = validus, potens adjutor.

(Dalje sledí.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

IV. Pismo.

Dragi stric!

Pridši iz Podlipe v Ljubljano nazaj, sem že najdel domá prijatla Miloslava. Da sva se serčno sprejela, si lahko mislite, dragi striček! Ne bom Vam tedaj tega na dalje popisoval.

Še tisti dan sva obiskala Vodnikovo zibelko. Akoravno iskreno častim Vodnika našega, me je vendar to mesto dosti bolj razžalostilo kakor razveselilo. Kako to? bote me vprašali. Ali ni Vodnikova slovesnost pokazala, da slovenski narod in posebno Ljubljančani tudi vejo, kaj je „kult“ domoljubni? Res je to, — al mlačnost pri udeleževanju doneskov za njegov spominek me je iz solčnih višav prestavila v meglene nižave. Ali ne pogrešamo mnogo mnogo tistih, ki se vsaki pot repenčijo „Slovence“? Vzemite, dragi stric, imenik dariteljev v roke in z lučjo išite njih imen — našli jih ne bote! Oj, dragi Mirko Bogović, Ti si pač resnico govoril, ko si v Svoji pesemci pel, ki nam jo je gospod Malavašič v „Novicah“ nekđaj poslovenil:

Ali so to domorodci,
Kteri od reči narodnih
Govoriti dokaj znajo,
Pa u prid stvari ugodnih
Tudi vinarja ne dajo?

Ali so to domorodci,
Kteri prav kot prismojenci
Iz vsega deró se gerla
Noč in dan: „Mi smo Slovenci!
Naša reč še ni umerla?“

¹⁾ Rigvéda, ed. Rosen XI, 4. ²⁾ „Zeitschrift für deutsche Mythol.“ II, 332.

*) Čači, Čakra od korenike sah = sakh, posse, valere, sahas = saghas, sakhas, vis. Po moči ima bik, sansk. stthûra, der Starke, svoje poznamovanje, tako tudi slov. in horvatsk. sek, močen ogersk vol, irski seghu, Büffel = bujvol, bivol. Na Štirskem kraj Ščavnice se močen človek veli sekia = sekel = Čakra.

**) Obširniše glej v mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius“ v „Mittheil. des hist. Vereins für Krain.“

³⁾ Glej Samaveda, Benfey I, 5, 2, 3, 10. Rigveda, Rosen, XXI, 5. ²⁾ Rigveda, Rosen, X, 2. Samaveda, Benfey, 1, 2, 1, 5, 9.

hruški odebeliti vse jabelka in hruške. Pri posebno žlahnem sadju bi se vendar delo splačalo — saj za poskušnjo.

(Velika hvala volčjega boba ali lupine je zlo potihnila na Nemškem), ker se jim je lani in predlanskim slabo obnesel. Tako pa je vselej, kadar se hvala prenapne in potem skušnja ne poterdi — čudežev! Tudi skušnje na vertu ljubljanske kmetijske družbe ne morejo hvaliti lupine.

(Dunajska gospodarska družba) je 18. in 19. t. m. imela svoj navadni letni zbor. Namesto umerlega gospoda predsednika kneza Liechtenstein-skega je bil skor enoglasno za predsednika dunajske družbe izvoljen knez Adolf Schwarzenberg, eden naših kmetijskih pervakov. Slava od vseh strani je donela novoizvoljenemu predsedniku, ki je ginjen oklical, da prevzame častno opravilo, in se je tudi hvaležnega serca spominjal prednika svojega.

Zakaj je morje slano?

Vprašanje: od kod da je morje slano, je že silno staro, in vendar ni do zdaj zastran tega še nihče popolnoma odgovora dal.

Nekdaj so mislili, da so na dnu morja enake skladovnice kamnitne soli, kakor jih nahajamo na suhem. Če ravno nam dosihmal nihče še ni take solne gore iz dna morja pokazal, pa vendar ne moremo reči, da bi kaj takega mogoče ne bilo. Obernimo se tedaj k drugemu odgovoru.

Poprej pa je treba opomniti razložka, ki je med potčno vodo, studenčnico in pa med prežgano ali prekapano (destilirano) vodo. Vemo, da je prekapana voda čistejša memo vsake druge, to je, da nima več tistih drobcev v sebi, ki jih je pred prekapom imela, če jih je bilo še tako malo, da se niso s prostim očesom ne vidili ne okusiti dali. Ti drobci so o prekapanju v prežigavnem klobuku ostali. Voda izpuhti pod ognjem v soparico ali vodeni puh, kateri se v ti napravi vleče skozi merzlo cevko, na kateri se sopet v vodene kapljice izbere. Kaj takega vidijo tudi naše kuharce pri kuhi vsaki dan. Kaplje, ki se naberejo na pokrovu ali reni, s katerim je pisker pri ognji pokrit, so popolnoma čista. prekapna voda, če tudi so iz kakošne osoljene juhe puhtele. Na notranjem pokrovu vroče kanglje, kjer se kava (kofe) kuha, ne visé kavine kaplje, ampak čiste vodene kaplje, ki so popolnoma brez vsega okusa. Ker tedaj prekapanje (destilacija) ni nič drugoga kakor puhtenje tekoče vode v soparico in potem zgosčenje vodene soparice sopet v vodo, tedaj je vsako hlapenje le prekapanje; oboje je enojno, in enojno se napravi.

Kar se vode, ki je tudi najbistrejše oko ne vidi, o kakem vročem in soparnem dnevu poleti iz kake mlake ali kakega močvirja izhlapi, je popolnoma čista voda, in nima kar drobca ne od tistih stvari v sebi, ktere mlakužo omadežujejo in gnjusijo.

Po tem ko smo se tega prepričali, smo na pot zadeli, ktera nas do tje pripelja, da bomo v stanu na gori dano vprašanje dostojen odgovor dati, kateri, da jo ob kratkem rečemo, v teh-le besedah tiči: Reke in tekoče vode so napravile slano morje.

Al kako reke in tekoče vode, ki le sladko vodo v morje izlivajo, morejo morje slano napraviti? — nas bo gotovo marsikdo naših bravcov zavernil.

Bomo berž spričali, kako.

Če vodo iz kakega studenca, potoka, močvirja, ali iz kake reke prekapamo (destiliramo), bodemo vselej med drobci, ki so v prekapnem klobuku ostali, našli trohico kuhinske soli, čeravno tako malo, da bi je ne bili čutili v vodi, ako bi jo bili pred prekapanjem tudi pokusili. Po tem takem donajajo vse reke in tekoče vode neprenehoma malo po malo soli v morje.

Če pa se kake stvari dan na dan in še tako malo nabera, je bo scasoma veliko — zlasti če se nič ne pogubi.

Tako je tudi z morjem.

Morje dobiva že celi čas, kar svet stoji, brez prenehanja po tekočih vodah soli, pa je nič ne pogubi; zakaj to malo, kar se morske soli od ljudi na morskih bregovih jemlje, je skor čisto nič proti neizmernemu zakladu bogatih morskih solarnic.

Kako se vse to v morji godi, tega se sami lahko za pečjo prepričamo.

Postavimo veliko plitvo skledo z prekapano (destilirano) vodo, v kateri ni nič kuhinske soli, na kar je prav zakurjeno peč; kakor hitro iz nje za kakega pol pavca vode izhlapi, ji je pa berž ravno toliko prilimo, in celo celo malo soli ji pridenimo, pa še toliko ne, da bi vodo slano čutili. Če tako nekte tedne v eno mer delamo, bo voda v skledi čedalje slaneja, akoravno smo v skledo celo celo malo osoljene vode prilivali.

Skleda ta nam daje izgled morja, prilivana voda pa izgled vodá, ki se v morje izlivajo.

Naj se nam nikar ne reče, da voda v skledi čedalje slanejša prihaja, morje pa ostane vedno enako slano!

Res, da je ta ugovor resničen, toda pri morskih in tekočih vodah imamo z veliko večjim kolobarjem opraviti, ki se je pa že poenačil, akoravno je bila o stvarjenji sveta z morjem ravno taka kakor je z našo skušnjo. In če bi tudi naše preiskave, ki jih natanko ne napravljamo še celo stoletje, ne bile dokazale, koliko je v morski vodi soli, naj še enkrat premislimo na silno dolgi čas, kar vodé sol v morje nanašajo — čas, kterege preseči niso naše opazke v stanu.

Razun tega imamo za odgovor na čelu današnjega vprašanja še v naturi družih spričb dovolj. Jezero hvalinsko in araljsko, in še več družih, ki nimajo nobene odtoka in le po izhlapienji vodo zgubljujejo, akoravno od več strani sladka voda va-nje priteka, so vendar le vse slane jezera. Volga, ktera meri 24,840 nemških milj, teče v hvalinsko jezero, in od neznano dolgega časa, kar voda v kotel imenovanega jezera po malem sol donaja, je celo bregovje s solnimi zakladi prepreženo. Tudi tukaj se je zmiraj le jemalo, pa nič oddajalo.

Po E. A. Rossmäslér-u iz časnika „Aus der Heimat“.

Preiskave na polji slovanske arhaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Ker se je bog groma častil kot bog moči in pomoči in velel Mog, Mogit, Magur*) itd., tedaj spet lahko razumemo, zakaj ima sv. Mahur, Mahor, Mohor svoje cerkvice večidel po visokih bregih in planinah, in zakaj ste se pri Slovencih le slovki: magor, mahor ($g = h$ po planinah slovenskih) ohranile, početna slovka: her pa zavergla. Magor, Mahor je opominjal pokersčene paganske Slovence na starega paganskega Maga, Magora, Magura, Moga, Mogora, kateri je ravno tako, kakor indiški Indra in germanski Thor, najbolj časten bil po planinskih mogilih in ingih.¹⁾ Brez dvombe se je velel zavoljo svojega prebivališča po ingih, igih: Ingin, Ingol, Igor, ker teh imen ne najdemo samo na rimskih kamnih na Štírskem, temoč tudi kot historične imena. Ingol = Ingou je bil slavni korotanski vojvoda. Korenika je ing = sansk. djundž, lat. jung, od kodar: ingo, po izpahnjem nosniku: igo = jugum, sansk. jagan, izvorno djugan, got. juka, nemšk. Joch,

*) O pomenu korenike mag glej moj gori omenjeni spis „O bogu Jarmogu.“ Izvirna oblika se je še ohranila v pozdravljanji Pohorcov: Maz' ti Bog = mazi ti Bog, mozi ti Bog! Helf Gott! Tudi na Kranjskem se sliši.

¹⁾ Rigveda, Rosen, X. 2. Samaveda, Benfey, 1, 2, 1, 5, 9.

geršk. *ξυρον*, Band, Joch. Kjer se dve gori vezete, se srednja veli ingo, igo, nemšk. Joch, primeri: Wurmserjoch i. t. d., zato imena gor Ingernik na Štirnem, in rečice Ingernik, ker iz inga teče, na Ruskem: Ingoulec, Iga, Ižica itd.

Rodbine Ingolič še danes ravno tam stanujejo, kjer se je našel rimski kamen. na katerem je ime *Ingin* *), namreč v Čadrami blizo Konjic na Štirnem. *Ingin* se toraj bliža pomenu imena norenskega kralja *Vocio* = *Voco*, *Voce*, *Vok*, *Felsenspitz*, *Felsenzake*. Ime se nahaja pri Caesaru, in različni rokopisi imajo *Boccio*, *hoccio*, *Voctio*. Navadno berilo je *Vocio*. *Schneider* in *Nipperdey* imata: *Voctio*. *Glück*, ¹⁾ kateri, kakor njegov učitelj *Zeus*, ima *Norence* za *Kelte*, ime *Vocio* iz keltiškega jezika razlaga, in pravi, da je ime *Vocius* imel lijonski škof, kateri je bil leta 304 na arleskem cerkvenem zboru. Po *Glücku* bi tema tega imena bilo „kymriško: *gogi*, *agitare* za *gwogi*, *pervlje* *guoci* = *voci*, *gogwi*, *efficax*, *fortis*. Da je *Glück* besedo poprej dobro tlacil, preden je iz nje pomen stisnil, se lahko vidi. Ime *Vocius* utegne biti keltiško, pa tudi slovensko. Še dan današnji se velijo po Koroškem špicaste gore *oki*, *oci* z digamom *voki*, *voci*, kakor: *brunahenok*, *gregorli ok* itd., na Kranjskem: *ac*, z digam. *hac*, **) tudi *voe*, „na *Voci*“, pri Slovaci: *huc*, zato ime: *Huculi*, primeri osebnih imena *Hucalnik* in *Vucalnik* kmetov pohorskih na *huci*, *vuci* = *aci*, *haci* stanovajočih, — dalje: *Vocej* v konjiški fari, *Vocela*, *Vucela* na Koroškem. Deblo o je pozneje se oslabilo v *e*, zato imena *Gale* za *Galo*, *Rome* za *Romo*, *Cebe* za *Cebo*, *Kobe* za *Kobo*. ***) Deblo o najdeš v imenih *Marko*, *Mato*, *Rado*, in je po *Boppu* stara polna oblika. ²⁾

Pri dokazih za narodnost kakošnega naroda ednakozvučnost imen sama po sebi malo velja; v takošnih zadevah se morajo druge okolščine govoriti, kakor so, postavimo: zgodovinske sporočila, simbolika božanstvenih spomenikov, povesti potomcev itd., in *Bogme!* vse te okolščine slabo pričujejo za keltičnost *Norencov* in *Panonov*.

Perva postaja za *Praetorium Latovicorum* je bila *Nevidunum*. To je edino resnična pisava, ktera se tudi najde na videmskem rimskem kamnu, ne pa *Noviodunum*, kakor nekteri *Ptolomajevi* rokopisi imajo. *Keltomani* bodo kričali: „To je vendar čisto keltiško ime; saj *dun* pomenjuje v keltiščini: *castrum*, *arx*, kakor *Zeus* na 29. strani svoje gramatike uči. Saj še v irščini najdemo: *dunaim*, *claudio*, *ostruo*, *dīnav*, *circumdare*, *val-lare*. Toraj je poznamovanje *dun* po ednaki poti nastalo, kakor *grad* iz *graditi*, *sepire*, *ostruere*, *circumdare*,

claudere. Beseda je izključivo keltiška, ker anglosaksonščina ima *tūn*, *sepes*, starovisokonemšč. *zūn*, *sepes* staronordščina: *tūn*, *oppidum*, in slovensčina: *tyn*, *sepes*, *locus septus*, *munitus*, *sepe*, *muro circumdatus*, zato: *Tinje*, imena ograjenih vasi, cerkev, *tergov*. ¹⁾ Dalje še nahajamo keltiške mesta: *Mellodūnum* = *arx collina*, *Hügelstadt*, *Elburodunum*, *arx palustris*, *Sumpfstadt* itd.

Vse to je resnično, al še vse premalo za dokaz keltiščine mesta, ker tudi prav naravno in po slovničnih postavah ime mesta *Nevidunum* iz slovenskega jezika razlagamo. Slovenska oblika je ali *Nevidun*, ali *Nevodun*: ako je *Nevidun*, je tedaj o vezivni glasnik. Razlaga se ime lahko ali iz *neva* = *voda*, ²⁾ zato ime ruske reke: *Neva* = *Reka*, in kranjske: *Nevla* = *rečica*, po obliki kakor: *Ipla* iz temata *ip* = *ap* z digom *vap*, *Wasser*, *litev. upe*, dalje: *Visla*, *Lipla* itd.

Al *thema nev* še tudi pomenjuje: *smert* in *mertvaški grob*; — tudi *Nav*, *Nev* je v slovanski mitologiji bilo ime ženskega smertnega duha, kateri se ujema z zapadnoarskim ženskim duhom: *Naçus*. *Naçus* je po mnenju zapadnih *Arjanov* živim prinesla smert, ker se je na trupla umerlih ljudi vergla. S tim zapadno-arjanskim daemonskim ženskim bitjem imenovanim *Naçus* ujema se nordiška: *Nôrn*, od ktere besede edino resnično etimologijo je *ostroumni Jakob Grimm* našel. ³⁾ Deblo je *NAHV* in pomenjuje: *smert* = *NAKV*, sansk. *NAÇVS*, latinski izvorno: *NEKIS*, pozneje: *NEKS* = *NEX*, gerški: *NEKYΣ* (*νέκυσ*, *νέκ-ρος*), goth. *NAV-S*, litevski; *NAHVE*, mors, *nahvi*, mori, slovanski in sicer staroslov. *NAV'* (*НАВЪ*) mors za *NAHV'* = *NAXЪBЪ*, po izpahnjem glasniku *h* — *nav*, mors, *cadaver*, staročeski: *nav*, *hrobka*, *reconditorium mortui*, *unaviti*, *occidere* po oslabiljenem glasniku *NEV'*, *uneviti*.

Iz *Nav* je ime duhov: *Navje* = *die Tödtenden* = *Naçus* = got. *Navairus*, *die Tödtende*, in nordiško: *NAVRN* = *NORN*. ⁴⁾

Še *Nestor* ve povedati, da so prebivavce mesta *Pleskov Navje* umorile. Tudi *Slovenci* poznajo te hude bitja *Navje*, tudi po izmeni glasnika *m* za *n*: *Mavje*, rusinski: *Navki* in *Mavki*. *) *Pervi* del imena mesta *Nevidun* toraj pomenjuje al: *smert*, al *grob* ali pa to kar: *Nôrn*. Kaj pa tedaj *dun*? *Dun* stoji per *apocopen* za *dum*. Teh *apokopov* ne najdemo samo v slovensčini, primeri: *nan*, za *nam*, *nobis*, *delan* za *delam*, *din*, *dinom* za *dim*, *dimom*, *fumus*, tudi v sansk. *san* = *sam* = *συν* = *cum*, slov. *so* = *sam* — *san*. ⁵⁾

Dum, *dun* je iz korenike: *du* = sansk. *dhu*, *agi-*

*) Napis se glasi: *INGIINVS ASSEDOMAR*. *filius*. *Ingin*, *Asedomar*ov sin. *Aseda* *lucem dans*, kakor *Koleda* iz *indišk. Kalindhi*, in = *en* = *e*. *Kalindhi*, *tempus ponens*, *tempus dans*. *Ašindhi*, *lucem ponens*, *lucem dans*. *Korenika* je *as*. sansk. *aš*, *glänzen*, *brennen*, lat. *asso*, geršk. *ἀστρον*, *lucem ferens*, lat. *astrum*, sansk. *aštran* (glej *Eichhoff* str. 196). V *novoslov. z digamom j* — *jas* *Licht*, *Glanz*, *jasen*, *licht*, *glänzend*, primeri nordiško *áss* = *Deus*, *bog*, *der Lichte*, toraj *Asedomar*, *lucem donantis*, *dantis*, *ponentis* *nomen habens*, ali pa: *Durch Lichtgeben berühmt*.

¹⁾ *Glück* „Die bei C. J. Caesar vorkommenden keltischen Namen“ stran 188. ²⁾ *Bopp* piše: „Den männlichen und neutralen Stämmen auf *a* entsprechen im Altslawischen, wie im Griechischen Stämme auf *o*, welcher Vocal im Nominativ. Accusativ sing. zu *ъ*, *û* geworden, im Neutrum aber unverändert geblieben ist.“ *Rabъ* toraj stoji za izvorno: *rabo*, *vlkъ* za *vlko*. Osebnih imena imajo večjo živnost, zato še se je polna oblika ohranila (glej *Bopp* „Vergleich. Gram.“ I. Band, II. Hälfte, 2. Aufl. str. 520.)

**) *Hac* ime gore, ktero lahko iz *Ljubljane* vidiš. *H* je *prothesis*, primeri: *na huni strani* = *na uni strani*, česk. *hopice*, *hokno*, to je: *opice*, *okno*, *idrijansko*: *sveti Hanton* = *sv. Anton* itd.

***) Zato *gorensko* ime *Mehle* = *historičnemu* imenu *Muhlo*, ker *Kranjci* *u* oslablajo v *e*, primeri: *Terjak* = *Turjak*.

¹⁾ Primeri *Hattala* „Zvukoslovi jazik. staro- in novočesk.“ str. 58. ²⁾ *Korenika* je *nav*, *nev*, sansk. *nu*, *niv*, *fließen*, gerški *νᾶω*, lat. *no*. Iz te korenike so sansk. *nâus*, *Schiff*, gerški *ναύς*, lat. *navis*, česki in ruski *nav*, *ladja*, polsk. *nav*. *ladja*, nemški *Nachen*, slov. *navka*, *navčica*, *Nachen*, *Schwimmnachen*. V keltiščini najdemo: *nifwl*, *niwl* iz te korenike. *Mimogrede* omenjam tukaj *panonskega jezera* ali *močvirne Lugea palus* *Λούγσειον ἔλος* pri *Strabonu* od *luga*, *lužja*, *Sumpf*, *Pfütze*, primeri: *Luha*, *Luga*, *Lužja*, *potoki*, *reke* in *močvirne* na Ruskem, *Lugomira* v *Serbii* (*Safařik* „Abkunft der Slawen“ 169), *cerkniško jezero* „Wald und Sumpf sind korrelate Begriffe“ — piše učenik *Hahn*, zato sansk. *vana*, *aqua* in *sylva* slov *bana*, *aqua* *lužick. bon*, *sylva*, tako tudi: *lug*, *sylva*, in *luga*, *palus*. ³⁾ *J. Grimm* „Diphthonge nach ausgefallenen Consonanten“ str. 189. ⁴⁾ *Primere arjanskih Naçus* z *Nornami* in slov. *Navami* (glej pri *dr. Mannhardt* v „Germanische Mythen“ stran 484, 485. ⁵⁾ Primeri *Pott* „Etymol. Forsch.“ II, 309.

*) Od *Navi*, *Mavi* collectiv. *Navje*, *Mavje*, pravijo med *Ščavnico* in *Pesnico*, da o mraku v podobi *ptiča leta* in *cvili*. *Kdor* se jej z *žviždanjem* posmehuje, tega z *ostrimi kremplji* zakole. Nekteri pravijo, da je *Nav* ali *Mav* *duša umerlega nekerščenega človeka*. *Kdor*, *kadar Nav* *cviliti čuje*, *hitro iz potoka vode zajemlje*, *proti nebu poškropi* in reče: „*Kerstim te*“, ta je *Nav* *rešil*, in v podobi *belo oblečene deklice* *poklekne Nav* *pred njega*, in se mu zahvali.

tare, iz ktere po Benfeyu got. dauns, nemšk. dunst, pa tudi, da se Benfeyevih¹⁾ besed poslužim: „Die Begriffe des Aufgeschwollen-, des Aufgeblähtseins“, primeri slov. zduti, aufblähen, aufschwellen, serbs. dunuti, blasen.

Iz pomenov, kateri izrazujejo zdutost, zbuholost, rast*) in slične reči, pa so se rodile poznamovanja za mogilo, breg, grič itd.; primeri latinski tumulus iz tumeo, aufschwellen, mogila iz korenike mag, mog, crescere, berdo iz vrđh, crescere; tako tudi iz duti, dunuti, poznamovanje dun = breg, grič, mogila, zato imena bregov: Veldun = veli — veliki dun, ime brega in terga pod bregom na Štorskem ponemčenega v Wildon, — Veldun, ime brega v gorski fari v Halozah na Štorskem, Dunovšek, ime kmeta stanovajočega na dunu v konjiški fari, Skalcedunik, ime kmeta na skalnatem dunu v marrenberški fari, itd. Besedo dun v pomenu breg so tudi nekdanje polabski Slovani poznali, ker dnešnji Havelberg se je za Diethmara velel Haveldun, v listinah cesarja Ottona I. pa se imenuje Heveledun.²⁾

Nevidun, Nevodun**) toraj pomenjuje ali Wasserhügel, ker je ob bregu Save mesto stalo, ali pa Todeshügel, Grabhügel, ali pa izrazuje pomen nemškega imena Nôrnenhügel. Ako se ne motim, se v okolici starega Nevoduna in pa Praetoria Latovčanov še dan današnji nahajajo grobne mogile, in po takem bi stari Norenci v ti krajini najbolje bili božanstva mertvih častili: v Trebnji Latova, v Nevodunu pa Charta.

(Dalje sledi.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bereka Dragana v Verbovcu.

V. Pismo.

Dragi stric Bereko!

Ker je prijatelj moj Miloslav spoznal, da mi mehki ljubljanski zrak dobro ne dé, me povabi, naj ga spremim na Notranjsko, kamor je mislil čez par dni s svojim sinkom in sinovcom odriniti.

Glejte, stric, tako človek nenadoma pride po svetu. Mislil sem pritavati samo do Savine, in sedaj pridem na kamniti kraški svet. Družbica naša je obstala iz 4 glav: mene, Miloslava in imenovanih dveh mladih rojakov. Eden, sin Aeskulapov, je bil od nog do glave eksemplar pravega flegmatika, — drugi, sin Merkurjev, pa lahkokervnega sanguinika. Jaz sem nekdanje bil melanholik; al ker so me na svetu že dobro pretepli, so me naredili kolerika, in za to tudi jez rad pretepam. Človeški karakter je tak, da v prvi polovici življenja le hrepeni po — sreči, v drugi

pa skerbí, da bi ušel — nesreči. V prvi polovici svojega življenja mislimo, da moramo srečo na svetu uloviti. To sem tudi jez nekdanje mislil. Sadaj pa vsako reč le pogledam: kakšna je; ne pa, kakšna bi morala biti. Zato mi je vsa sentimentalnost šla rakom zvižgat. Sinko Merkurjev je bil zmirom židane volje; vse, kar je vidil, ga je povzdignilo v tretje nebesa. O presrečna mladost! — sem si večkrat mislil. Tebi še leta svojega življenja pišejo tekst, — pa čakaj! kader bodo ti pisale komentar k življenju, in bodeš našla pravi zmisel in pravo zavez življenja, takrat bode ti zginila bistrost dobre móti. Vendar hvala dobri sreči! ktera me je spravila v družbo tako različnih temperamentov. Ta različnost je tudi mene zdramila in postavila v oni dušni stan, kterege Nemeec imenuje: „gute Stimmung“, o kateri Göthe poje:

Nehmt die gute Stimmung wahr,
Denn sie kommt so selten!

Kadar človek po železnici potuje, malo vé povedati o lepoti narave. Vse memo njega pleše, in v oči še se mu kadí le dim.

Zato Vam, predragi stric, tudi natanko ne morem popisati krajev, skozi ktere smo se do Rakeka peljali. Da je svet nekako pečovnat, toliko vem; al v kakošno versto spada kamenje, ne vém; tudi sem preslab mineralog in geolog, da bi se smel spuštati v razlago takošnih reči.

Vém sicer, da je Vaše načelo: izobražen človek mora kar najbolj more na vse strani podučen biti; če samo svoj „Fach“ zna, stoji sicer v tem nad „vulgom“, v vseh drugih pa vendar spada k „vulgusu.“ Nisem tudi pozabil, da ste mi večkrat pravili, da „eksklusivni Fachgelehrter“ je podoben fabriškemu delavcu, kateri celo svoje življenje ničesa drugega ne dela, kakor sekire ali pa ročnike za kakošno orodje. Ako-ravno sem se tudi enmalo ozrel po okrajnah naravoslovja, nisem vendar v gori omenjenih vedah dosti čez pervine prišel. Iz drugih bukev predstavljati pa me je sram, ker sem si Sternove besede: „an ounce of a mans own wit iz worth a tun of other people's“*) predobro zapomnil.

Da bi se jih dobro zapomnili slovenski pisatelji! Večina slovenskih bukev in spisov ni „original.“ Ako-ravno na naslovnem listu ne stoji „Prestavljeno po tem in unem“, bi vendar lahko marsikteremu od verste do verste ptuje misli naštel. Slovenski pisatelji so večidel (večidel pravim, ne ravno vsi!) le „barokarji.“ Meni je „baroka“ simbol večine naših pisateljev. Kakor baroka glavo kinči s kupom ptujih las, tako tudi taki naši pisavci svoje dela večidel kerpajo s ptujimi misli. Celó v molitvenih bukvah je še nismo do originala spravili, in vendar že kričimo: kritiko! kritiko! kritiko! „Pa ravno za tega voljo nam je kritike treba!“ — me bo zgrabil ta ali uni. Le počasi, dragi moj! iz tvoje moke bo malo kruha. Saj to barokarji sami vejo, kje jih čevelj tiši; če jim še ti pověš, ne bojo zatega voljo pisali nič drugače, ker ne znajo drugače. Jez tu vem vse boljše vračilo: Piši ti sam bolje reči in dajaj jih na beli dan: tako bodeš unim izgled, slovenskemu slovstvu pa „Mehrer des Reiches.“ Iz tvojih knjig bomo še le vidili: ali ti gré beseda na sodnjem stolu. Kdo na pr. izmed naših pesnikov, razun originalnega in ženialnega Koseskega (oj, da nam je omolknil!) se sme prederzniti kritikovati druge? Kaj tisti, ki le byronizujete, freiligrathujete in kerpate svoje pesemce iz jezera ukradenih slik in misel, kaj vi bote učniki drugim!! Da bi vas muri popil! Vse, kar bi takim reči imel, bi bilo:

mediocribus esse poetis

Non homines non Dî, non concessere columnae.

Za sadaj še velja v republiki slovenskih učenih ono načelo, ktero velja v vsaki drugi republiki: „Man liebt einen schlichten Mann, der still vor sich hin geht, und nicht klüger sein will, als die Andern.“ Kdor se ošabno po-

¹⁾ Benfey, „Griech. Wurzellex.“ str. I, 274. ²⁾ Diethmar IV, 82.

*) Primeri imena slovenskih gor: Toust = Test, fortis pinguis, na Koroškem sansk. trh, crescere, Tobiša breg na severni strani Radola = sansk. taviša, validus, fortis od korenik tu, tumere, zato slov. tobove = tobolec vreča, žakelj, kozji meh, cerkvenoslov. tobolc', saccus, po pravem: das Aufschwellende, Puhel, na Puhli imena gričastih krajev od korenike puh, blasen itd.

**) Blizo Nevoduna teče reka Krka, nekdanje Karka. Kerka, na Pohorji Karka, pomenjuje: lauges über den Nacken wachsendes Haar, Kerk, Kark pa v slovensčini in polščini: col-lum, Nacken, pa tudi: Bergnacken, Gebüsch. Karka — Krka toraj izrazuje al: „den von Bergnacken ali pa: den durch Gebüsch, Gestrüpp fliessenden Bach.“ Da Kerka iz kerka, Bergnackev izvira, je znano (glej Valvasor 199). Gerki so jo imenovali Korkoras. Da reke po krajnostih imajo imena, pričjujejo prikladi na primer: Ingernik, Ingolec iz inga, iga, Bergjoch, Lobnica iz loba, Berg, Hügel, Kokra iz koka, Bergspitze zato: Kočna, der spit-zige Berg itd. Razložite Keltomani ime iz keltiškega jezika tako naravno. Rek z imenom Kerka je več po slovanskih zemljah.

*) Unča lastnega duha je dosti več vredna kakor jezero funtov duha drugih ljudi.

ga mi na naših urah imamo, pravemu poldnevu zmiraj naprej za nekoliko od dneva do dneva se množecih drobcev ene ure; na naših navadnih urah je tedaj jutro zmiraj poprej kakor je na sončni uri. Kadar naše ure 8 kažejo, kaže sončna ura 1. dan januarja še le 7. uro in 56 minut, — 11. dan januarja 7. uro in 52 minut, — 17. dan januarja 7. uro in 50 minut, — 31. dan januarja 7. uro in 47 minut, in 11. dan svečana ali februarja 7. uro in 46 minut.

Če so tedaj naše ure čedalje bolj sončni uri naprej, in sicer po tisti razmeri, kakor dan dalji prihaja, se ne smemo čuditi, da naše ure, kolikor bolj prehitajo sončno uro, rasteči dan vsako jutro pogrudijo.

Po tem se tedaj očitno kaže, zakaj tisti čas pozimi, kadar dan začne rasti, se zjutraj tako malo čuti, da dan raste, in da je treba skor do konca mesca januarja čakati, preden je zjutraj tako svetlo, da moremo ob osmih lahko kako pisanje brati. Kolikor pa smo zjutrej o svetlobi na zgubi, toliko na boljem smo pa zvečer.

Naravoslovna drobtinica.

Na sv. Štefana dan je bilo zjutraj po gorah merzlo, ker je bilo dovelj ivja, ali kakor tudi nekteri pravijo: „je bila megla osivéla.“ Po dolih pa takrat ni bilo celó nič mraza. Tudi okrog mojega stanovanja je bilo drevje vse posreberjeno. — Kmali se pa mala betvica srebra v ozki cevki gorkoméra jame nekako nevoljno repenčiti in se napne do 3. stopinje nad zmerzlin, in glej! velika množica srebra, ki je potratno po gori iz vseh strani lesketala, se splaši in se jokaje v debelih solzah pogubi v zemljo. Kakih 50 sežnjev nižej mojega stanovanja se proti deveti uri začne megla snovati od vzhoda proti zahodu v cerkniško jezero, kar je terpelo blizo do poldne. Proti poldnevi pa megla zgine. Med tem je bilo verh Križne gore toplo in je tudi solnce vmes posijalo. Naprej tjè doli, kamor megla ni segla, je bilo tudi toplo. Preko hriba pa med zgornjo in zdolnjo gorkoto kakih 200 sežnjev na široko, kodar se je megla plazila, se je povsod ivja obilo nabralo, dasiravno ga zjutrej nič ni bilo, kakor da bi bil sneg zasul.

Ni le to mikaven prikazek, ki se le poredkoma dá viditi, in ki tudi poletinski neprijetni prikazek toče lahko razjasnuje poleti.

Križnogorski.

Preiskave na polji slovanske archaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Ime Nevodun me spet pelja na videmski kamen, za kterega voljo se je pred tremi leti pravda začela, in sicer od strani mojih nasprotnikov po zlo nepošteni poti. Mislili so me takrat strastni nasprotniki po zasramovanji, psovanji in denunciaciji najmanj „mund to dt“ napraviti, — al goljufali so se jako!

Ni še do zobca dognano, da bi se videmski napis moral brati: „Invicto Deo, Charito Neviodunensium Summus“, ali pa, kakor drugi hočejo „Summus Magister“, ker ni še diplomatično gotovo, da čerka R je ligovana. Ob času Katančičevem (leta 1795), kateri je tadaj v Zagrebu le kakošnih osem ur daleč od Vidma živel in kamen sam vidil, je napis še bil dobro ohranjen, kamen ni še bil poapnjen, in čerke niso še bile s čerčilom pomazane. Ne samo moj nasprotnik gosp. Knabl, temoč tudi drugi poznatelj epigrafike hvalijo rajnega Katančiča, da je bil vest in zvest bravec napisov. Gotovo bi mu tedaj ne bila ligatura ušla, ako bi jo bil v čerki R zapazil. Tudi rajni Muchar, tudi ne zadnji mož v tej znanosti, je našel kamen leta 1822 še snažen in čist, in je bral: Charto, in je celó še rekel, da so že za Rimljanov utegnili Slovenci

kraj Save živeti. ¹⁾ Pozneje, ko je izdal svojo zgodovino Štirskega, ga je pa spet nesrečna merznja do Slovincov napadla in je brez vsega dokaza pisal, da se ima brati Charito. Ko sem jaz v „Novicah“ ta napis omenil in terditi začel, da je ta spominek slovenskemu božanstvu Čartu posvečen, *) se je gosp. Knabl — podal v Videm, in je s peresnikom svojim začel po prvi čerti čerke R štohati, in našel je na tej čerti podaljšek ali, kakor on pravi, „ligaturo.“ Vendar ni dokazal: ali se tudi druga čerta ɔ čerke R tje pri tem podaljšku ne začne.

Kamen bi se mogel iz stene vzeti, dobro očediti in po v teh zadevah dobro izurjeni komisii z diplomatično zvestostjo presoditi: al res stoji R, ne pa R, pa še tudi tedaj bode ostal „sub judice lis“, ker v ligaturah ne vlada nobena gotova in določna postava. Da se R nima vsigdar in vseskozi kot RI brati, temoč tudi kot IR, pričujejo prikladi. Pri Gruteru ²⁾ se najde sledeči napis:

I. O. M.

ALA

AVG OB VRTVTEM APPELLATA CVI PRAEEST

Publ. Ael. Publii fil. Sergia Magnus Domo Mursa itd.

Ako bi se R moglo vsigdar in zmirom kot RI brati, bi se tedaj tukaj tudi moglo brati: VRITVTEM, kar pa je brezumno, ker le berilo VIRTVTEM nam daja razumno zmisel.

Takošna je tudi z drugimi ligovanimi čerkami; primeri besedo: CIV†A†IS, kjer se ligovana čerka pervokrat bere, kakor IT drugokrat, kakor TI. ³⁾

Po vsem tedaj tudi mi CHARITA smemo brati: CHARITO, in ker AI v napisih pogostoma stoji za A in AE, ⁴⁾ tedaj dobimo iz oblike CHARITO spet CHARTO ali pa CHAERTO = Čart — Cert.

Ravno tako je z berilom SVMM. Ker čerki MM tako blizo ena poleg druge stojite, je to znamenje, da SVMM. izrazuje eno edino besedo, bodi si SVMMO ali pa SVM-MANO.

V svojem prvem pretresu videmskega napisa sem že terdil, da se Charto ima brati Čarto in da je „invictus Deus Chartus“ nepremagljivi bog mertvih — Čart — Čert.

V basenstvu starih Slovanov pa več božanstev mertvih najdemo, tako Maranta, Marota, Merota = vediškemu Maruta, boga vetrov in spremljevavca duš, kateri se je tudi velel Mital = vedišk. Mátali in je v pasji podobi bil predstavljen, ⁵⁾ dalje boga Latova **) — Latona stražara med tem in unkrajnim svetom kraj mužnate reke. Tudi ženske bitja najdemo gospodovajoče v kraljestvu mertvih, kakor Noro — Niro, Nivo — Nijo, zemeljsko boginjo Ježi babo itd. Na drugem mestu sem

¹⁾ Muchar, „Römisch. Noric.“ II. str. 29, 30, 31.

*) Katančič omenjuje ta napis v knigi svoji: „Specimen Philol. et Geograph. Panoniorum. Zagrabiae“ 1795, str. 103.

²⁾ Gruter „Inscript.“ stran 1007 Nr. 3. ³⁾ Glej Heffner „Das römisch. Bayern.“ Tab. XI. Nr. 34. ⁴⁾ Glej priklade v Gruterovem omenjenem delu Index, str. 84. ⁵⁾ Glej moj spis „Ueber den Gott Latovius“ v „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain.“ Jänner 1858.

**) Stavitelj spomenika bogu Latovu posvečenega se je velel K. L. CRESENVIS = Kresen od kres, Sonnenwende, Sonnenfeuer, primeri imena: Kresnik na Kranjskem in Štirskem, Kresonja v krabonoški vesi fare sv. Jurja na Ščavnici. V napisu stoji: LATOBIO namesto LATOVIO, al Nemeč Glück („Die bei Cäsar vorkommenden keltischen Namen“ stran 114) sam pravi, da je b za v po pisacih spremenjen glasnik, in da je v resničniši. Kakošno keltiško božanstvo bi Latovius bilo, si ni gosp. Glück upal razlagati. Da je beseda obče blago indogermanskih jezikov, sem gori pokazal. Ako je ta kamen v starem Juvavu najden, kakor Aventin terdi, to nič ne dé; saj je utegnili Slovinci tudi se tam naseliti, in svojemu domačemu božanstvu spomenik postaviti (glej Avent. lib. 2. Ann. Boic.)

tudi dokazal, da je Perun — Perkun pod imenom Triglav bil časten kot gospodar in vladar podzemeljskega kraljestva,²⁾ in da tudi solnčni bog — Belin, Belbog se je v zimi imenoval Černibog in opravljaj službo sodnika mertvih. (Dal. sl.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

VI. Pismo.

Dragi stric!

Pri rakeški postaji smo zapustili železnico in se peš podali proti cerkniškemu jezeru. Vem, da bi, ljubi striček, radi brali natančen popis tega imenitnega jezera; al ker nam ga je naš Križnogorski v „Novicah“ že pred nekimi leti tako lepo popisal, Vam raji pošljem popis njegov, kakor da bi Vam vse luknje in luknjice, požiravnike in požiravčke, parme in špelje itd. iznova na dolgo popisoval. Tudi je najtočniši popis slaba podobica proti lastnemu pogledu. Trebalo bi debelih bukev, ne pa kratkega lističa, ako bi hotel vse imenitosti tega nad- in podzemeljskega sveta popisati.

Ko smo stopili na prvi griček od Rakeka proti Cerknici, se nam je odperla krasna cerkniška dolina. Kadar Španjol stopi na Pireneje, zakriči: „Viva muchos años!“ Smešen pozdrav! Slovenec ginjen o lepoti narave reče čedniše: „Slava Bogu na višinah!“ Ta pozdrav sem večkrat čul, ko me je kakšen Slovenec peljal na visoko goro. To je znamenje pobožnega duha, kateri dije v narodu našem.

Ne morem Vam, dragi stric, povedati, kako serčno so nas sprejeli prečastiti gosp. tehant cerkniški, kako dobro nas gostili in prijazno spremljali sem ter tje na ogledu Cerknice.

Prebivavci cerkniške doline so krotek in prijazen rod; ženski spol je manji kakor okoli Ljubljane, tudi možaki niso tako plečasti kakor prebivavci gori od Ljubljane proti Kranji. „Stoffwechsel“ ni enak. Akoravno dobrotljivo jezero nekoliko skerbi za živež tukajšnjih prebivavcev, vendar vse to ne doseže, in naši Notranjci morajo z rokodelstvom, izdelovanjem lesene posode in lesenega prodja ljubega kruheka si zasluževati. Kar pa serce potnikov posebno razveseljuje, je množina cerkev in cerkvic v tem jezerskem koritu. Vse pričuje pobožni, verni duh kranjskega Slovenca. Al cerkve so tu večidel ubožne, in hitro se vidi, da nismo v cerkvenem okrožji nekdanjega solnogradskega metropolita. Prek Drave na Štajarskem in Koroškem, posebno na nemških straneh teh pokrajin, najdeš velikanske cerkve in dobro oskerbljene fare; al premisliti moramo, da je solnograški višji škof bil souverain, in prednja straža za politiko nemških cesarjev.

Vreme nam ni bilo najbolje. Iz Slivnice so copernice pošiljale hladen veter in dež. V Valvazorji jih najdete, dragi stric, lepo namalane, kako iz duple v zrak letajo. — Blagi Valvazor je imel še dosti s copernicami opraviti.

Jezero je ravno ta letni čas bilo prazno vode, tako, da smo lahko vse večje požiravnike pogledali. Najde še se v tej okolici lepa kopa slovenskih topiških imen kakor Nart, Levišče, Karlovca, Benatki, Retje, Poniška, Vodonos itd., ktere bi v slovensko pismenost spet upeljati mogli, namesto da tako zoper vse slovnične postave kujemo novakinje. Kdo nam bode zapisal različne imena rib in perutnine jezerske, ki v ustah tukajšnjih prebivavcov živijo? Arjavke, liske, pasavce, kreplice, pandirke, piule je že Valvazor poznal.

Blizo cerkniškega jezera živi sedaj mlad domoljub, kterege vsi čislamo in kateri po domovini dobro sluje. Tudi „Novice“ so njegovo veljavno ime že večkrat prinesle. Ne

¹⁾ Glej moj spis „Ueber den Gott Jarnogius“ v ravno imenovanem časopisu.

bodemo njegove čednosti razžalili, ako iskrenega domoljuba očitno tukaj imenujejo. Andrej Likar, brat nam po kervi in službi, je že dosti besed in narodnih prislovic otel pozabljivosti; prepričani smo, da bode tudi še skerbel za popis gori omenjenih zoologičnih imen.

Ali kje so tvoji tovarši? — bodete me vprašali, dragi stric, ali nista dva izmed njih naravoslovca „ex professione“? Kaj sta ona delala na jezerskem svetu? — Občudovala in spet občudovala, po globoki Karlovci se plazila kakor jelena po ravnih planinah in sledila po tem in unem. Celó flegmatik je prišel iz obroča in pretergal globoko molčanje. Sinko Merkurjev pa bi bil rad prederl vse pečine, le da bi bil do kraja votlinam prišel. Samo jaz nisem imel veselja v črnem svetu; manjkalo mi je svetlobe, po temah pa nerad tavam. Hotli so me moji tovarši prepričati, kako lepo je v teh votlinah in da so enake cerkvenemu domu; eden je vidil velikanske stebre, drugi najlepše arabeske, — al moja nadzemeljska natura ni hotla vsega tega zapopasti. Kurje oči in trudne kosti: vse se je zoperstavljalo grudasti poti, in tako sem se spet prepričal, da ima prislovica angležka dosti jedra:

A man convine'd against his will.

Is of the same opinion still

s katero se enači nemška:

Wer überzeugt wird wider Willen

Bleibt seiner Meinung doch im Stillen. —

Na prijazno povabilo staroteržkega gosp. farmeštra smo se končavši pot po jezeru peljali v stari Terg h kosilu. Cerkniški vozotaj je kluseti tiral

Ueber Stock und Steine

Und durch grüne Haine

prek čez Dane, kjer smo serčno pozdravili rojstni kraj našega pridnega domoljuba Kosmača Danskega.

Da je tudi v ložkem koritu enkrat jezero bilo, brez dvombe „lacus lugeus“ starih pisateljev, je že naš slavni Poženčan dokazal. O poldne pridemo pod razvaline stare Terpe, kjer so se nekaj proti mogočnemu Caesaru tako hrabro branili stari ilirski Japudi. Na bregu, kateri se sedaj veli Ulaga, smo pregledovali staro zidovje, in se v duhu zarinili v nekdanjo dobo silnega Rimljana, ki — kakor nam naš Vodnik poje — je „široko razsajal pri sedem sto let“, da so resnične besede našega pevca:

Kdo najde Metúlo

In Terpo moj grad?

Emona, Skardona

Ste komaj spoznat'!

Kaj je vendar gnalo mogočnega Caesara v te nerodovite kraje? Kaj nek družega, ko želja po lovu narodov! „Da se rimska soldateska ni domá spuntala, jo je gnal častilakomni vojskovodja na plen“ — piše Dio Cassij.

Ves svet je tukaj luknjast, ravnina in gora javorniška; stanovališča prebivavcov pa se ujemajo z blagoslovom te okolice. Narečje slovensko je čisto — pa nekako težko. Na zadnji slovki čuješ vsigdar močen navdár. Glasnik o zvišujejo večidel v u. Nošnja je zlo takošna, kakoršna Kranjcov okoli Ljubljane. Možki nosijo radi lajbelce iz rudečega sukna, ženske pa peče nosijo gladke in ne na temenu, ampak v zatilniku zvezane. O narečji še morem pristaviti, da prebivavci teh dolin tako silno ne izbijajo samoglasnikov kakor Gorenci. Da ta gorenska navada Verbovcanom ne dopada, že tako veste, dragi stric, ker soglasniki so le kostnjak, glasniki pa meso besed.

Naj Vam še povem, striček dragi, da smo po prestalem dolgem predpoldanskem trudu prav globoko segali v polne sklede, ki so nam jih prijazni gosp. fajmošter postavili na mizo in da tukaj so se zenačili vsi temperamenti. Prav židane volje smo bili. Da so vsi gosti pri obedu imeli veliko veselje tudi nad Vašim verbovškim sinkom, in da so mu glasno terčili „živio!“, naj Vam povem le zato, da vidite, da gostoljubnost slovenska ni nikjer prazna beseda! — Da ste mi zdravi!

Vaš

Vicko.

Rekli smo, da papeževa repica je z vsakim krajem in z vsako zemljo zadovoljna, vendar se bolje obnaša v gorkih in sončnatih krajih, kakor v merzlih in osojnih.

Papeževa repica več let na ravno tisti njivi ostane, ker iz drobnih gomoljk in korenin, ki so nevidoma v zemlji ostale, iznovega raste; ni tedaj ž njo veliko dela. Njiva se ji kakor krompirju za sajenje pripravi. Če jo more gospodar pognojiti, mu gnoj z obilnišim pridelkom dobro poverne; če ji pa tudi ne pognoji, mu vendar donese več dobička za živinsko pičo kakor vsak drug sad namesto nje vsajen.

Sadi naj se papeževa repica ravno tako kakor krompir, le enmalo bolj saksebi; le v tem je razloček, da jo moraš že pozno v jeseni v zemljo spraviti. Ko je začela kaliti, se povleče, pozneje pa enkrat ali dvakrat okoplje. Ker papeževa repica plitvo pod zemljo leži, se ne sme debelo osipati.

Perje in stebila so za živino dobre, kadar začne perje v jeseni rumenkasto prihajati; repico pa jemlji še le konec zime iz zemlje, ker v hramih ali jamah se ne ohrani tako dobra kakor na njivi, kjer ji tudi zimska zmerzlina ne škoduje.

Pridelk je skor tolikšen kakor krompirjev, včasih še obilniši; v rajtengo pa moraš vzeti tudi perje in stebila, katerih čez pridelk repice na oralu zemlje dobiš še 25 do 30 centov.

Kar se tiče tečnosti papeževe repice, so skušnje pokazale, da 100 funtov te repice toliko zaleže živini kakor 34 funtov sená.

Odgovor na vprašanje zastran dernuljevega ali ričkovega olja.

Gosp. Križnogorski so v poslednjem listu „Novic“ željo razodeli: naj bi se prav na drobno povedalo, kako z ričkovim ali dernuljevim semenom (Leindottersamen) ravnati, da bode olje dobro.

Vem, da bojo gosp. Duller na to vprašanje tudi odgovorili, ker se že več let s tem semenom pečajo in jim hvala gré, da so ta koristni sad po Dolenskem že precej razširili; tudi so lepo in dobro ričkovo olje pred dvema letoma v dunajsko razstavo poslali.

Ker pa je, kakor so častiti gospod Križnogorski unidan povedali, velika težava z našimi kmečkimi oljarji, da bi napravili dobro olje, naj je tudi meni dopušeno to ponoviti, kar so gosp. grof Franc Ks. Auersperg že v „Novicah“ in v letošnji nemški pratiki naše kmetijske družbe rekli, da naše oljarske fabrike rade in po dobri ceni ričkovo seme kupujejo, in da tedaj vsak, kdor je rička ali dernulj pridelal, berž gotovega dnarja za-nje skupi, ako ga v katero fabriko prodá. Le v teh fabrikah se na debelo po umetnem ravnanju z mašinami tako olje naredi kakor mora biti lepo in čisto, da svetlo in brez dima gori, pa je tudi za zabelo pripravno. Le iz enega ali dveh mernikov in s samimi navadnimi oljarskimi prešami pa se ne more dosti bolje blago napraviti kakor — kolomazilo, o katerem gosp. Križnogorski tožijo. Fid. Terpinec.

Obertnijske reči.

(Pohvala domačega orgljarja). V Ljubnem pri gornjem Gradu na Štajarskem so nam nove orglje s 14 registri 16. dan pr. m. lepo zapele. Kdo je pa te nove orglje naredil in ali res kaj veljajo? — Mi, ki v takih rečeh nismo učeni, le sploh toliko povemo, da smo mojstru pri izdelovanju orgelj na perste gledali in se prepričali, da ni, kakor nekteri po deželi — mojster skaza! Vse je lično izdelano in glas tako čist in lepo ubran, da jih je veselje slišati. Žolčbaherji, ko so te nove lepe orglje vidili in njih prijetne glasove slišali, so koj berž doma, namesto stare popravljeni, si popolnoma nove orglje od našega mojstra

omislili: Martin Cajhen v Trebovljah (Trifail) na Štajarskem rojen, je omenjene orglje naredil, mlad mož, ki ima na Polzelah (Heilenstein) blizu Braslavč svojo umetnalno delavnico. Njegovo ime je res še malo znano, pa ravno zato in k pridu orgljarstva ga iz serca želimo razglasiti. Martin naš je učenec imenitnega in deleč po svetu slovečega orgljarskega mojstra Alojzija Herbigera iz Tirolskega, ki zdaj na Dunaji stanuje. Herbiger v svojih pismih od 16. malega serpana 1848 in od 15. vélikega serpana 1854 iz Celja sledeče piše: „Martin Cajhen se je pri meni 6 let učil in izučil; drugih 6 let je bil pri meni za pomagača in moja desna roka; z dobro vestjo in po pravici ga morem vsem priporočiti, ki njegovih del in znanstev potrebujejo — ne le samo za kmete na Štajarskem, temuč tudi mestom družih dežel; on je popolnoma izurjen in do-gnan človek, za vse takošne reči, ktere orgljarsko umetnost zadevajo.“

Naj ljube „Novice“, ki rade hvalijo kar je hvale vredno, po vseh slovenskih okrajnah razglasijo ime mladega umetnika! *) J. Š.

Preiskave na polji slovanske arhaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Kakošen bog pa je tedaj bil Čart, Čert?

Najprej moramo izsledovati prvotni pomen besede Čart, Čert.

Korenika ni druga kakor kart, in ta pomenjuje v sanskritu scindere. Iz te korenike so se v sanskritu rodile različne poznamovanja za orodja na primer: karn-tanikâ, Messer, nož, kartari, kartri = lat. culter, nož, škarje, karntala, karntatra, Pflug, plug, slov. čertalo.

Tudi v litevščini se najde: kartoju, pflügen, plužiti, kartokle, die Reude am Pflug, verkla, otika.

V slovansčini imamo kratiti metatetiški za kartiti, truncare, abscindere, odsekati, čertati incidere, čerta iz karta, die Furche, brazda, čertalo iz kartalo, das Pflugmesser, Pflugschneide. Učeni Pictet¹⁾ še prav reče: „Es stammt aus der Wurzel kart auch der Name des Maulwurfs als grabendes, pflügendes Thier“ starobulg. k'r't, ruski po metatesi krot iz kort, polsk. kret po prestavi iz kert, česk. krt, ilirsk. kart, slov. krt, po Pohorji se pa čuje čista prvotna oblika: kart, primeri še litevski kertus, Spitzmaus.

Iz korenike kart je tudi beseda čerta Linie v prvotnem pomenu Einschnitt, Grube, in ker je prosto ljudstvo vsakega, kateri je umel pisavo (ktera je v stari dobi pri Slovanih bilo čertanje v bukove deske), imelo za černoknižnika bajavca, copernika, tedaj je tudi čarati, čarovati, čertovati obveljalo v pomenu bajati, coprati,²⁾ in ker se je v keršanski dobi vse copranje čaranje ali čertanje pripisovalo vragu, je tedaj obveljal izraz čert za vrag, in čertiti = sovražiti, to je, so — vragom komu kaj hudega storiti.

Kart — Čart toraj izvorno ne pomenjuje vruga, ampak sekajočega, plužečega, kopajočega, scindentem arantem, den Schneidenden, Pflügenden, Grabenden. Bog oratve, rastlin, živeža dobivane-ga iz zemlje pa nibilsamo vediški Indra,**) kateri se

*) Ker nam je častiti dopisnik dober porok za resnico te pohvale, jo natisnjemo radi. Vred.

¹⁾ Glej Pictet v Kuhnovi „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung“ VI, 180, 181. ²⁾ Glej Hanuš v „Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen“ 18. B., str. 50.

***) Indra in Agni (glej Kuhn v njegovem časop. IV, 370. V, 214) sta tudi varha obitelji in obiteljske sreče, plemena itd., zato imata priime: Sabhya = Sabja, kakor:

za tega voljo ravno tako veli, kakor plužno železo: Pavirava¹⁾ v pomenu = Kart, Čart, tudi od nemškega Indra-ta — Thunara pišejo, da setvi daja blagoslov, in od nordiškega Thora piše Adam bremski:²⁾ Thor serena et fruges gubernat. Da je tudi slovanski Perun bil predstojnik poljedelstva, je znano.³⁾ Ker se vediški Perun veli Pavirava, ker, da se Mannhardtovih besed poslužim „durch den Regen, den er auf die Erde niederfallen lässt, und durch Blitzstrahl den Boden lockert“ tedaj je gotovo tudi ime Kart — Čart, der Pflüger, bilo priime Perkuna — Peruna, kateri je v veri starih Slovanov kakor je še Prokop⁴⁾ vedil povedati, bil edini gospodar sveta, toraj najvišji bog — „Nevidu-nensium Summus“ ako se ima SVMMS kot SVMMS brati. Vendar še Chart = Kart se zna tudi iz korenike kar, creare, machen, schaffen, izpeljevati, in tedaj Kart pomenjuje creans, faciens, producens, katero ime je tudi za Peruna prikladno, kateri se tudi veli Perkun = Pardžanja, der ringsum Erzeugende.

Besedo kart, metatiški krat, še imamo v numeral. enkrat, dvakrat, to je, eins machend, (glej Bopp „Vergl. Gram.“ II. B. I. Hälfte, str. 100).

Al, kako dobi Perun — Kart — Čart priime „invictus“, katero najdemo v persiškem basenstvu kot priimek solnčnega božanstva Mithra?

Bogovi nebes Indra — Divaspati = Zeus, Jupiter, Thunar, Thor, Perun so po veri indogermanskih rodov se vojskovali z velikani, al zmiraj so bili njih nadvladavci, zato jim je tudi pristalo ime „invictus“; — tako se Indra veli Džajarama, Siegesfreund, premagavec vseh vojsk⁵⁾, tako tudi nordiški Thor in gerškolatinski Zeus — Jupiter. Ravno to velja o slovan-skem Perunu — Perkunu. Vendar tudi berilo SVMMS = SVMMANVS je prikladno za Peruna — Karta — Čarta.*)

Summanus je bil po veri starih Rimljanov nočni Jupiter „blitzwerfender Nachtgott, Gott des nächtlichen Himmels“⁶⁾ in to je tudi bil Perun — Kart — Čart bog groma in bliska.

Pozneje so Summana enačili s Plutonom, kateri se enači z gerškim *Αιδης*-om — bogom podzemeljskega sveta. Da je tudi Perun s priimenom Triglav bil vladar in gospodar podzemeljskega sveta, sem že na drugem mestu dokazal.⁷⁾ Tudi indijski Indra in germanski Thunar sta bila boga mertvih.⁸⁾ Da bogovi mertvih, podzemeljskega sveta so spet imeli priime „invictus“, vidimo iz Homera, kateri Haides-a imenuje *ἀδαιμόστος* = invictus.⁹⁾

Še staročeski glossator Wacerad pozna boga Kirt = Krt = Kart — Čart in pravi, da je njegov vnuk bil

vodja, sodja itd. od sabhâ, kar v Vedah pomenjuje: Saal, Versammlung, Sobjeslav, Perunovo, slov. Soba, odkod priime Sabot, Sobot: primeri: „in monte Zabothis Silesii Pagani coluerunt Jovem (Hanka „Antiquitates“ stran 20). Na Štirnškem imamo kraj Sobot, dalje imena: Sabat, Sobot, Sabatin je sosed Perunikov v staroterški fari na Pohorju! S sansk. sabhya se ednaci nemški sif, sippia; Sif žena Thorova = rhetranski Siba, ker o = i v narečju polabskih Slovanov. Sif in Soba = Siba ste toraj boginji sobe, der Sippe (glej Zeitschrift für deutsche Mythologie II, 330—340, III, 121).

¹⁾ Rigveda III, 80, 5, 6. Rigveda, Rosen, 104, 7.

²⁾ Adam Brem. „Gesta eccles.“ IV, 26. ³⁾ Glej Hanuš „Wissenschaft des slaw. Myth.“ ⁴⁾ Prokop „de bell. goth.“ 3, 14.

⁵⁾ Samaveda, Benfey, I, 3, 2, 4, 1. ⁶⁾ Plinius 2, 52. Hartung „Religion der Römer“ 2, 59. Müller „Etrusker“ 2, 60. 167. 249. ⁷⁾ V mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius v „Mittheilungen des hist. Vereins für Krain“ vom Jahre 1857, stran 111.

⁸⁾ Samaveda, Benfey I, 3, 2, 4, 8. ⁹⁾ Homer, Ilias IX, 158.

*) Kart, Kert, Krt = Čart, Čert, Črt, ker k = č primeri: kar, ker in čer Felsen, Felsenspitze, kal in čal, der Berg, kavka, serbsk in kranjski čavka, kapa in čapka, Čemšenik = Kamščenik itd.

Radihost.¹⁾ Ker je Radihosta tolmačil z Merkuriem, in Merkur je bil sin Jovov, Jovov oče pa Saturnus, tedaj iz te primere spet vidimo, da je Kirt, Krt = Kart — Čart bilo najvišje božanstvo, torej Perun sam.

Kakor na Pohorju nahajamo več mitologičnih imen, na priliko: Nameš, Namis, Namoš, Kraker, Krakor, Kruk, Marant, Mitan, Mitave, Perkunik, Perunik, Tatounik, Vede, Venišek, Vanovšek, Kodrun, Sabotin, Svarožnik, Trogimerščak itd. po božanstvih: Namis — Nemis, Krak, Marot — Merot, Mital, Perkun, Perun, Tatol, Ved (na koroških kamnih Svetved), Vena, Vana, Kodrun = Čedrak, Čadran, Sabot, Svarog, Trogimar = Spitimer, tako tudi ime Karteu in Kurteu = Kartel — Kurtel = Culter = Kartar, der Pflüger. Kurteu se piše Ajdnik = ethnicus, kakor se Krakor po domače veli Kačnik*) in Mike**) pa spet Ajdnik!! Na Dolenskem ne ravno preveč daleč od nekdanjega Nevoduna pa je občina Kartelovo.

(Konec sledi.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

VII. Pismo.

Dragi stric!

Po preserčnem poslovu od staroterškega gosp. fajmoštra smo se podali v Lož. Lož (Laas) je najmanjše kranjsko mestice, tudi ima najmanjšega korespondenta „Novic“. Bogme! res zanimiv je ta časopis kakor noben drug. V njega pišejo visokoblagoslovljene škofje roke, drugi višji duhovniki, učeniki na vseučelišnih stolicah, trgovci, bogati kmetovavci in revni kmetiči, katerim so plužne priročja napravile kervave žule; pestujejo ga kovači, tesarji in kolarji, in tako tudi Lož dá svoj kontingent v malem možaku, al pridnem domoljubu.

Ko smo v Lož stopili, je vse iz hišic stopilo na terg, kar nam je pričalo, da ravno pogostoma v to mestice ptuji ne zahajajo. S tem pa ne rečemo, da bi to mestice ne bi vredno bilo ogleda. Mesto, katero že ima od leta 1477 svoj „privilegium civitatis“ napisan v pondeljek „post Dominicam Laetare“, je poštenja vredno zavoljo svoje starosti. Svoje dni je tukaj dosti kožarjev živelo; sedaj še samo eden sluje, kateri zna dobro kože „gerbati“. Od teh slovitnih kožarjev že Valvazor govori. Valvazor tudi pravi, da so tukaj nekdanj s soljo teržili; sadaj je v Loži malo soli najti. Med posebne privilegije tega mestica sega tudi le-ta: Ako namreč prodajavec žita na sejm pripelje pa ga ne proda, ga ne sme domú peljati, ampak ga mora pri kakšnem mestjanu hraniti do drugega sejmnege dneva ali pa tako dolgo, dokler v mesticu kupca ne najde. Ta privilegi, dragi stric, je še čez verbovske privilegije. Neki Abraham Sauer piše, da so tukaj svoje dni lepe konje izrejevali; sadaj o tej reji ni več nikakoršnega sledú, čeravno imajo dobre žrebce.

Ložki plemenitaši segajo nazaj do leta 1293; poslednjega ložkega plemenitaša so Ložani ubili, kar bi utegnulo znamenje biti, da ni bil ravno najplemenitejši, ampak ložki ali pa vice versa. Potem so bili grofi ortenburški posestniki Loža; tudi so nekdanj bili, kakor nam Paladi pričuje, pod

¹⁾ Glej Šafařík in Palacky „Die ältesten Denkmäler der böhm. Spr.“ stran 223.

*) Znano je, da je Krak kačo. san, draka ubil.

**) Mike = sansk. Makha, Makhavan, der Opferer, se je imenoval najvišji duhoven starih Slovanov. Imen: Mike, Mikek, Mikel, Mikež, Mikuš, Mik je dosti po Slovenskem. Pri sv. Martinu na Pohorju ima Mike domače ime Ajdnik = ethnicus. Na Trogimara — Trogimira opominja kraj: Trožmirje.

se pred uhom stiskuje, in kader olje v pesti začerči, je to znamenje, da je moka že pripravna za prešanje. Zdaj se v pripravljenem kotlu toliko moka povadi, kolikor je je treba za en mancot — pri nas se je vzame za en mancot pol maseljna; več je vzeti ni dobro, ker se ne more olje popolnoma iztlačiti. — V tem ko se moka vadi, se tlačivnica pripravi, in platno, v katero se srednje vroča moka iz kotla zavija, če je suha, z mlačno vodo pomoči in prav dobro izžme. Kader se v platno zavita moka v prešo dene, se iz začetka ne sme prenašlo stiskati, da olje na vrh ne stopi.

En mancot dá en maselje čistega in okusnega zdravega olja; najbolje je, katero vsred prešanja priteče; prvo je enmalo motno, zadnje pa grenkljato; nobeno ni za kolesa mazati, ampak posebno tisto, ki vsred prešanja priteče, za vsako gosposko mizo. Za svečavo ga pri nas ne rabijo, zato ker je prežlahno. Za tlačanje se plača od mancota 1 kr. star. dn., ednajsti mancot, pa tudi olje tega mancota ostane oljarju za prešo.

Pri nas sejejo riček pogostoma; večidel pri kraji okoli turšice, pa jo zlo zadržuje; nobeno steblo, ki blizo rička raste, ne zraste čez ped, in tudi stroka ne naredi. Vendar ga radi sejejo, ker jim olje marsikak krajcar donese, slamo ričkovo pa v metlice povežejo in jih za pometanje rabijo. Lesjak.

Kako dolgo semena kaljivost obderžé.

Treba je, da gospodar to vé, zakaj potem ne bo semena zametaval, katero mu bo še dobro kalilo, od druge strani pa tudi ne bo sejal takega, katero je kaljivost že izgubilo:

Kaljivost obderží:

pšenica	3 do 4 leta
rež	3 — 4 „
ječmen	2 — 3 „
oves	2 leti
prosó	2 „
turšica	3 — 4 leta
grah	4 — 5 „
detelja	3 — 5 „
ogersica	2 — 3 „
lan	5 — 6 let
pesa	6 — 7 „
korenje	4 leta
čebula	2 — 3 „
salata	4 „
jabelčne in kruškove peške	2 — 3 „
kumare	6 — 7 let

Da pa seme, dobro shranjeno, kaljivost še delj časa obderží, vsak kmetovavec iz lastne skušnje vé. Tudi popolnoma zrelo in suho seme delj časa kaljivo ostane memo takega, ki se je poželo in domú spravilo, preden je do dobrega dozorelo in popolnoma se posušilo; kar se res dostikrat tú in tam, pa ne vselej po nemarnosti, ampak le zavolj straha pred hudo uro storí.

Res je, kdor se v žetvi prehití,
Dovelj zernja v kali zaduší!

Čbelarstvo na Rusovskem.

Čbela je Rusom kaj ljuba domača živalica; rusovski kmetovavec ima posebno skerb za njo, in jo s pravim veseljem glešta; znane so mu popolnoma navade in potrebe omenjenih živalic, in on vé vse napake, ki jim utegnejo škodovati, o pravem času odvracati. Skorej pri vsaki hiši je poseben vert za čbele, kjer čbelnak, poln panjev, dostikrat do sto in še več, napravljen stoji. Vedno mora kdo na čbelnem vertu biti, ki vé s čbelami v caker hoditi in opravlja dela, kakoršnih čbelarstvo potrebuje, ali pa leží v majhni koči, ki je s slamo krita, kakor zvest čbelen

čuvaj in oskerbnik. Panjovi so po navadi iz štiri čevlje dolgih in do dva čevlja širokih in izdolbljenih klad napravljeni; kjer še nimajo enacih klad, jih napravljajo kakor pri nas sode, iz posamnih dog in jih z obroči nabijejo, katerih pa ne pokladajo kakor naši čbelarji, ampak jih pokonci postavljajo. Pozimi hranjujejo panjove v koči iz slame napravljeni, kjer so zimskega mraza popolnoma obvarovani.

Na Rusovskem imajo sém ter tjé veliko lipovih gozdov, neizrečeno veliko ajde, tú in tam tudi dovelj maka sejejo, in na širokih ravninah raste po celi rusovski deželi tudi obilo obilo cvetlic, kjer čbele posebno bogato pašo dobivajo; ni tedaj čuda, da so Rusi izverstni čbelarji, in da pridelajo sila veliko medú, kateri je prijetniši kakor un i iz planinskih krajev.

Preiskave na polji slovanske arhaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Gori sem že rekel, da je boginja podzemeljskega sveta bila tudi Nora. V posebnem članku: „Ueber die Göttin Noreja“¹⁾ sem o tem mitologičnem bitji v veri norenskih Slovincov obširno govoril, in povedal, da Noreja pomenjuje: globoko zemljo — boginjo globoke zemlje in „Norici“ — Norenci: prebivavce nižin, ponikev, Bewohner der Niederungen, Vertiefungen.

Ko sem oni članek pisal, še nisem našel v božanstvu severnih Slovanov boginje, koja bi se z Noro — Norejo v imenu in pomenu ujemala. Ker Latova najdemo v severnoslov. Latonu; Jarmoga v severnoslov. Jaru, Jarovitu, Mogu, Mogimaru, Charta; v severnoslov. Krtu; Lutumara v severnoslov. Lutomaru, Lutomiru; Belina v severnoslov. Belu, Belbogu itd. tedaj tudi Noreja mora imeti svojo družico v severnoslovenskem basenstvu, in rekel bi, da v mitiškem bitji severnih Slovanov NIRA imenovanem.

Stari česki letopisec Stransky²⁾ med podzemeljskimi božanstvi navaja tudi žensko boginjo NIERA.

Ker se deblo nor v severnoslov. narečjih glasi nir, ruski nyr, tedaj se oblika NORA sklada s česk. NIRA.

Glasnik o prestopa že tudi v slovenščini rad v i, na primer, horvatskoslov. dimo = domo, pohorski: z gir = zgor.

Glasnik r pa se spet rad zmenjuje z glasnikom v, — primeri cerkvenoslov. skroz in skvoz, nemško: Basen in Wasen, Spinnrocken*) in Spinnwocken.³⁾ Učeni Bopp⁴⁾ sam pravi: Die verschiedenen Halbvocale und Liquidae werden wegen ihrer geschmeidigen flüssigen Natur leicht unter einander verwechselt. Am gewöhnlichsten ist der Wechsel zwischen r und l, ferner l mit v.

Iz NIRA toraj lahko postane NIVA, nasljano NINVA, in tako se je veleda pri starih Moravcih podzemeljska boginja, katero je Stredovsky⁵⁾ primerjal z gerško Proserpino.

Al tudi r in v se zmenujeta z glasnikom j, na primer, slovenski zavec in zajec, bravec in brajec, Schafbock, kleveta in klejeta, jajce in vajee, fajmešter = farmešter, staročesk. veste = jiste itd.; tako je tudi iz oblik NIRA, NIVA mogoča oblika: NIJA, **)

¹⁾ Glej „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain.“ Jahrg. 1857. str. 135—138. ²⁾ Stransky „Resp. bohem.“ Lugdun. Batav. 1634. 24. cap. 6. str. 248. ³⁾ Glej Kuhn „Zur ältesten Geschichte der indogerm. Völker“ v Weberovih „Indische Studien“ I. Band III. Heft str. 357. ⁴⁾ Bopp „Vergleich. Gramm.“ I. Band I. Hälfte stran 35, 36. ⁵⁾ Stredovski stran 54.

*) Kuhn na omenjenem mestu primerja sansk. vadža s staro-visokonemški rokko.

**) G. Glück, kateri si je prizadeval vse keltiške imena, ki se nahajajo pri Caesaru, po gramatičnih pravilih razložiti, za ime

in pod tem imenom so poznali stari Polaci po sporočilu Guagninovem zemeljsko boginjo Ceres.

Pri Litvanih z drugim tvarivnim suffiksom podzemeljsko boginjo najdemo z imenom NIJOLA, *) kar spet se ujema z NIJO.

Iz tega vidimo, da so NIRA, NIVA, NIJA bile zemeljske boginje in takošna je tudi bila norenska NORA — NOREIA, kakor sem v gori imenovanem članku do dobrega razložil. Da boginja Noreja ni le samo „Schutzgöttin des gleichnamigen Municipium, oder auch dieses selbst als Gottheit personificirt“ bila, kakor dr. Hefner misli, se vidi iz družbe drugih božanstev, poleg katerih je tudi Noreja bila častena, kakor: Mars, Hercules, Victoria itd. Mesto Norejo so keltiški Boji s celim norejanskim okrožjem vred že leta 58 pred Krist., kakor Caesar (Bell. gall. I, 5) piše, pod svojo oblast spravili. Ako bi Noreja samo kakošno mestno božanstvo bilo, gotovo bi ga tudi sorodni panonski Brevci ne bili častili. Al spomeniki poterjujejo, da je Publi Septimi Claudian Decan cohortis Breucorum, kateri je v Germanii s to kohorto v posadki bil, za se in svoje postavil boginji Noreji spominek, katerega zlomek je sadaj hranjen v Landshutu na Bavarskem. Panonski Brevci, ktere je Tiberi (Sueton in Tib. c. 9) premagal, so po Pliniju (Hist. Nat. III, 28) in Strabonu (lib. VII, cap. 5, §. 3) stanovali med Kolpo in Savo. Stanovnike tega kraja še dan današnji sosede imenujejo Brajce. Še kot rimski podložniki so osem kohort v rimsko vojsko postavili!

Kohorta Brevcov je tudi bila posajena kraj reke Rhena. Tam se je našel napis: SASAIVS LICAI filius, miles ex cohorte octava Breucorum annorum XXXII. stip. XII hic situs est, haeredes titulum fecere (Gruter str. 560 Nr. 2), Sasaj in Likaj ste imeni slovenski po obliki primeri: Rataj, Blagaj itd., in po koreniki, od sas, der Drache, in lik, zato Likaj = Likar znano ime po Slovenskem. Tudi Sasi, Sasaniči, Sasari živijo po Štirkem. Slavna kohorta Brevcov je še na Bavarskem spomenik drugemu domačemu božanstvu postavila namreč: Sedatu. Spomenik je sadaj hranjen v avgsburžkem starinišču (glej Hefner „Das römische Baiern“ str. 99). Ker napis se glasi: SEDATO SACRVM COH. I. BRE. itd., je tedaj dr. Hefner dvomil: ali bi bral Bretonum ali pa Breucorum. Vendar je berilo Breucorum edino resnično, ker galski rod v napisih se zmirom najde v obliki BRITONES, BRITONUM. Poleg tega je bil Sedat panonsko slovensko božanstvo, katerega spominek in slika še lahko v Leskovcu ne daleč od starega Nevoduna vidimo. Jaz sem že v „Novicah“ in v „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain“ (Jahrg. 1857 str. 112) o tem božanstvu govoril. Ker vsem mojim čitateljem niso menda oni listi znani, še enkrat dotične verste sem postavim: „Den Pogoda, bei den Slovenen auch Godut genannt, finden wir in der lat. Uebertragung Sedatus Augustus. Sein Bildniss ist auf einem römisch-slavischen Denksteine, der an der Wand der Pfarrkirche zu Haselbach eingemauert ist, zu sehen. Der Sedatus-Godut hält in der einen Hand eine gesenkte Schleuder, in der andern den Donnerstein. Im Hintergrunde ist ein Regenbogen angebracht. Es ist somit im Godut der sanfte befruchtende Donner ohne gewaltigen Sturm und Hagel, — jener Witterungsprocess, in welchem

sich die Donnerwolken in einen sanften Regen ergiessen und beim durchbrechenden Sonnenschein den Regenbogen bilden, personificirt. Desswegen ist sein Antlitz freundlich, heiter und friedlich (sedate) und die Donnersteinschleuder ruht gesenkt in seiner Hand.“

Sedat bi celó utegnila slovenska beseda biti in to pomeniti, kar latinska. Thema je sed, odkodar lat. sedare, setzen, machen, beruhigen, besänftigen, sedate, sich gesetzt habend = ruhig, friedlich. Ravno tako v slovensčini iz temata sed dobimo sedati, setzen machen, vsedati se, sich setzen.

Kadar nevihta odjenjevati začne, pravimo: „Že se vseda nevihta.“ Ker v staročeščini najdemo: „neposeda“ v pomenu: turbidus, turbulentus, inquietus (Šafařík in Palacky „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ 218), tedaj seda, poseda izrazuje nasprotni pomen: quietus, mitis, lenis. Suffiks at najdemo v besedi: rogat, hörnig, iz temat. rog, karat, felsig, iz temata: kar, gorat, bergig, iz temata gora. Kakor pa gorat je sestavljeno iz gora + at, toraj: gorat = gorat, tako je mogoče sedat iz seda + at = sedat, gesetzt, ruhig, friedlich = lat. sedatus.

V historični dobi nahajamo imena Sedeslav; utegnile so te imena po častji Sedata nastati. Vendar tudi Pogoda in Godut to izrazujeta, kar Sedatus, od god, tempus, goditi, pogoditi, temperare = sedare, primeri: Zeit in zeitigen.

Tudi se je utegnil bog mirnega rodivega deža in groma veleti: Samo, Samovit, Samota, ker so te imena zeló priljubljene bile pri Slovanih. Pomen imena sem že na drugem mestu razložil, da ima se iskati v koreniki sam, ruski: samitsja, beruhigen, sansk. čam in sam (glej „Novice“ leta 1858 Nr. 49 str. 386).

Važno je zmirom najti toliko osebnih imen na norenskih spomenicih: Sam, Samuk, Samuka, Samuda, in pa pri severnih Slovanih Samo, Samota, Samovit itd. Rusi imenujejo mladoletni praznik Semik = Friedensfest. Ime Samovit pričuje, da so stari Slovani božanstvo Samo častili, ker vit izrazuje to kar bog, staropersiški: vitha, deus, sansk. luč (glej Kuhn v Weberovih „Indisch. Studien“ str. 324). Tako utegne naš Sedatus biti staroslov. Samovit, quietus, sedatus Deus.

Ta članek, v katerem sem samo razlagati namenil Taran balto-sekiro, obsega sedaj tudi druge predmete, — vendar, ker glavna naloga mojih spisov poleg mitologičnih in starinskih izsledovanj je dokazovati slovenskost Norencov in Panonov, tedaj vse tukaj pretresovano gotovo ni zastoj pisano, marveč mi je nov temelj mojih terdenj.

Jezikoslovne stvari.

Odloček iz slovenske sintakse.

Več je vredno jedro kakor lupina, in če ima tudi revno opravo, dragi kamen ne izgubi cene; toda vrednosti primerjena oprava se mu prilega toliko lepše. Taka je tudi z kujigami.

Poglavitna reč so narodu koristne vednosti in znanosti, in če bi kdo pisal še tako blišečo slovensčino, malo bi izdalo narodu, ako ne bi si pisavec zadobil bogate zaloge vednosti, iz ktere bi mu delil kruh dušne omike. Al pri tem se tudi zunanja oblika ne sme puščati v nemar, in škoda je, če bukvam koristnih naukov polnim gerda pisava dela skazo. Torej je hvale vredno, da se nekteri pisavci po sporočilu našega Koseskega prizadevajo „jezik opiliti peg.“ Po takem rodoljubnem trudu se je zlasti v poslednjih desetih letih prisvetila že marsiktera, popred skrita, slovniška resnica.

Vendar tudi v ti reči delajmo s pametno mero, ktere je treba povsod. Pomisliti bo treba na eno stran, da kakor

*

Noreja ni našel korenike v keltiškem jeziku; ravno tako ne za ime Norici.

1) Guagnini „Descript. Sarm. europ.“ 1581 str. 9.

*) Nijola je v litevski mitologiji bila žena podzemeljskega kralja Poklus (Narbutt I, 66). Ime se ujema s slov. pekel, Höhle, kar v staroletiškem jeziku tudi pomenjuje: „morastiger Sumpf“ (Stender „Lett. Gramm.“ str. 267) toraj Poklos = Latov, palustris. Na Slovenskem imamo več mužnatih krajev, katerim se pravi: „pekel, v peklu.“